

**ČESKÉ VYSOKÉ
UČENÍ TECHNICKÉ
V PRAZE**

**FAKULTA
BIOMEDICÍNSKÉHO
INŽENÝRSTVÍ**

**BAKALÁŘSKÁ
PRÁCE**

2019

**MARIE
SCHMIDTOVÁ**

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

Fakulta biomedicínského inženýrství

Katedra zdravotnických oborů a ochrany obyvatelstva

**Analýza specifík zacházení s dětmi s poruchami autistického spektra
při mimořádných událostech a krizových situacích**

**Analysis of the Treatment of Children with Autism Spectrum
Disorders During Emergency and Crisis Situations**

Bakalářská práce

Studijní program: Ochrana obyvatelstva

Studijní obor: Plánování a řízení krizových situací

Vedoucí práce: Mgr. Monika Donevová

Marie Schmidtová

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: **Schmidtová** Jméno: **Marie** Osobní číslo: **456722**
Fakulta: **Fakulta biomedicínského inženýrství**
Garantující katedra: **Katedra zdravotnických oborů a ochrany obyvatelstva**
Studijní program: **Ochrana obyvatelstva**
Studijní obor: **Plánování a řízení krizových situací**

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:

Analýza specifík zacházení s dětmi s poruchami autistického spektra při mimořádných událostech a krizových situacích

Název bakalářské práce anglicky:

Analysis of the Specifics of Handling with Children with Autism Spectrum Disorders during Emergency and Crisis Situations

Pokyny pro vypracování:

Předmětem bakalářské práce bude analyzovat specifika zacházení s dětmi s poruchami autistického spektra během mimořádných událostí a krizových situací. Teoretická část se bude zabývat pojmy mimořádná událost a krizová situace. Bude vysvětlen pojem dítěte s poruchami autistického spektra, jejich specifika, potřeby a jednání. Praktická část se zaměří na analýzu evakuačního plánu speciální mateřské školy a základní školy v Praze 10 pro děti s poruchami autistického spektra. Bude vyhodnocen nácvik evakuace, informovanost a reakce dětí s poruchami autistického spektra. Budou posouzeny případové studie těchto dětí při zásahu složek IZS. Výsledky budou prezentovány pomocí SWOT analýzy a návrhu sad piktogramů a fotografií pro děti s poruchami autistického spektra. Bude navrženo doporučení a manuál zacházení s osobami s poruchami autistického spektra při mimořádných událostech a krizových situacích.

Seznam doporučené literatury:

- [1] ČADILOVÁ, Věra, Hynek JŮN a Kateřina THOROVÁ, Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem, Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-319-2
- [2] THOROVÁ, Kateřina, Poruchy autistického spektra, ed. Rozšířené a přepracované, Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-319-2
- [3] JŮN, Hynek, Moc, pomoc a bezmoc v sociálních službách a ve zdravotnictví, Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-590-5
- [4] HOWLIN, Patricia, Autismus u dospívajících a dospělých: cesta k soběstačnosti, Praha: Portál, 2005, ISBN 978-80-7367-590-5

Jméno a příjmení vedoucí(ho) bakalářské práce:

Mgr. Monika Donevová

Jméno a příjmení konzultanta(ky) bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce: **19.02.2018**

Platnost zadání bakalářské práce: **20.09.2019**

prof. MUDr. Leoš Navrátil, CSc., MBA, dr.h.c.
podpis vedoucí(ho) katedry

prof. MUDr. Ivan Dylevský, DrSc.
podpis děkana(ky)

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem Analýza specifík zacházení s osobami s poruchami autistického spektra při mimořádných událostech a krizových situacích vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů, které uvádím v seznamu bibliografických odkazů.

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu § 60 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

V Kladně dne 16.05.2019

.....
podpis

Poděkování

Ráda bych touto formou poděkovala především své vedoucí práce paní Mgr. Monice Donevové za příkladné a trpělivé vedení. Dále bych ráda poděkovala paní MUDr. Janě Schmidtové za odborné konzultace a poskytnutou literaturu. V neposlední řadě bych ráda poděkovala paní Mgr. Michaelle Novotné za velkou ochotu a poskytování informací k vypracování této bakalářské práce.

Abstrakt

Tato práce se zabývá dětmi s poruchami autistického spektra při mimořádných událostech a krizových situacích. Na začátku práce definujeme pojmy jako jsou mimořádná událost a krizová situace. Dále jsou zde definovány jednotlivé krizové stavy a jejich specifika.

V dalších částech se zaměřujeme především na představení pojmu poruchy autistického spektra, jejich historický vývoj a nejdůležitější osoby spojené s touto problematikou. Nedílnou součástí této práce je navíc rozdělení a popis jednotlivých poruch autistického spektra a alespoň okrajový popis problémových oblastí pro osoby s poruchami autistického spektra, jako jsou komunikace nebo sociální interakce.

V praktické části je obsažena především na analýza evakuačního plánu speciální mateřské, základní a střední školy v Praze 10 pro osoby s poruchami autistického spektra a na nácvik evakuace. Nedílnou součástí kapitoly jsou dvě případové studie, v nichž jsou popsány reakce osob s poruchami autistického spektra na mimořádnou situaci a přišly do styku se složkami Integrovaného záchranného systému.

Výsledky jsou prezentovány pomocí SWOT analýzy evakuačního plánu a sady piktogramů a fotografií určených pro osoby s poruchami autistického spektra. V závěru kapitoly je navíc přiložen manuál pro složky IZS na zacházení s osobami s poruchami autistického spektra.

Klíčová slova

Autismus; krizová situace; mimořádná událost; evakuační plán

Abstract

This document is focused on children with autism spectrum disorders during emergency and crisis situations. In the beginning of this document we will define what emergency and crisis situations are. Further on we define emergency situations and their specifics.

In the next parts of this document we focus on an introduction of the term autism spectrum disorders, its history, and the most important persons relate to this topic. Entire part of this document is the specification of autism spectrum disorders and points of their inconvenient communication and social interaction.

Practical part of this work focuses on analysis of the evacuation plan for kindergarden, elementary, and high school in Prague 10 intended for persons with autism spectrum disorders and on practical training of the evacuation. Next, we focus on case studies and reactions of persons with autism spectrum disorders, who already experienced emergency situations and had already interaction with Integrated Rescue System.

Results are presented as SWOT analysis of the evacuation plan and as a set of the pictograms and photos intended for persons with autism spectrum disorders, and with manual for treatment of persons with autism spectrum disorders.

Keywords

Autism; crisis situations and emergency; evacuation plan

Obsah

1	Úvod	13
2	Současný stav	14
2.1	Mimořádná událost a krizová situace	14
2.1.1	Krizové stavy	15
2.1.2	Typové činnosti a jejich přehled.....	16
2.1.3	Typová činnost STČ 08/IZS Dopravní nehoda	17
2.1.4	Typová činnost STČ 09/IZS Zásah složek IZS u mimořádné události s velkým počtem zraněných osob.....	19
2.2	Poruchy autistického spektra – obecné pojetí	21
2.3	Příčiny vzniku autismu.....	22
2.4	Poruchy autistického spektra – rozdělení jednotlivých diagnóz.....	25
2.4.1	Dětský autismus	25
2.4.2	Atypický autismus	26
2.4.3	Aspergerův syndrom.....	26
2.4.4	Autismus u dospívajících a dospělých.....	27
2.5	Problémové oblasti pro děti s poruchami autistického spektra	29
2.5.1	Sociální interakce a sociální chování	29
2.5.2	Komunikace	30
2.5.3	Představitivost, zájmy a hry.....	31
2.6	Hypersenzitivita u dětí s poruchami autistického spektra	32
2.6.1	Hypersenzitivita na zrakové podněty.....	32
2.6.2	Hypersenzitivita na sluchové podněty	32
2.6.3	Hypersenzitivita na hmatové podněty	33

2.7	Agrese u dětí s poruchami autistického spektra.....	34
3	Cíl práce.....	37
4	Metodika	38
4.1	Použité metody zkoumání	38
4.1.1	SWOT analýza	38
4.1.2	Boardmaker Studio	40
4.1.3	Případová studie	43
5	Výsledky.....	45
5.1	Analýza Evakuačního plánu speciální mateřské, základní a střední školy v Praze 10	45
5.1.1	Popis budovy a okolí školy.....	45
5.1.2	Evakuační plán školy.....	46
5.1.3	Nácvik evakuace.....	47
5.2	SWOT analýza evakuačního plánu speciální mateřské, základní a střední školy v Praze 10.....	48
5.2.1	Silné stránky – S.....	49
5.2.2	Slabé stránky – W	50
5.2.3	Příležitosti – O.....	51
5.2.4	Hrozby – T.....	52
5.2.5	Dojezdy jednotlivých složek IZS k budově školy.....	52
5.3	Případové studie dětí s poruchami autistického spektra při vzniku požáru 54	
5.3.1	Případ první – požár bytu.....	54
5.3.2	Případ druhý – požár v hotelu	56
5.4	Sady piktogramů a fotografií pro osoby s PAS	57

5.5	Manuál na pro složky IZS na zacházení s osobami s PAS.....	58
5.5.1	Úvod do manuálu	58
5.5.2	Manuál pro složky IZS	60
5.6	Navrhovaná opatření.....	61
6	Diskuze	62
7	Závěr	69
8	Seznam použitých zkratk.....	70
9	Seznam použité literatury.....	71
10	Seznam použitých obrázků	74
11	Seznamu použitých tabulek	75
12	Seznam Příloh	76

1 ÚVOD

V současné době se se v rámci krizového řízení často setkáváme s různými manuály, jak zacházet s dětmi s omezenou schopností pohybu a orientace, avšak co se týče zacházení s dětmi s poruchami autistického spektra, žádné takové manuály v České republice a ani v zahraničí neexistují.

Tyto děti představují v místě zásahu nemalé komplikace pro příslušníky zasahujících složek, neboť jednají nezvykle a nepředvídatelně. V širších okolnostech se navíc ukazuje, že příslušníci složek Integrovaného záchranného systému (dále jen IZS) často neví, jak s takovými dětmi zacházet, jaká rizika jsou s nimi spojená, či jak se dané děti odlišují od zbytku populace. To je důvodem, proč se tato práce zaměřuje především na analýzu specifik zacházení s dětmi s poruchami autistického spektra.

Popudem pro vznik této bakalářské práce je tudíž absence veškerých materiálů spojených s danou problematikou v rámci krizového řízení a IZS. Tato práce si tedy klade za cíl, podrobně seznámit a propojit daná témata a problematiku s praktickými zkušenostmi a zároveň vytvořit manuál pro složky IZS, který by mohl být užit v praxi a celkově usnadnit práci výše zmíněným složkám.

2 SOUČASNÝ STAV

2.1 Mimořádná událost a krizová situace

Na začátku této práce je třeba definovat základní pojmy jako jsou mimořádná událost a krizová situace.

Mimořádnou událostí se podle zákona č. 239/2000 Sb. rozumí taková situace, kdy *„škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činnostmi člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací“* [1]. Jedná se tedy o situace velice závažného charakteru, které ovlivňují náš každodenní život. Pro většinu těchto situací jsou vytvořeny tzv. typové činnosti, kterých je v současné době celkově šestnáct. Jako příklady těchto událostí můžeme uvést např. velké dopravní nehody – STČ 08/IZS, události s výskytem velkého počtu raněných – STČ 09/IZS nebo výskyt tzv. špinavé bomby – STČ 01/IZS.

Co se týče vymezení dalších souvislostí s touto problematikou, narážíme na pojmy záchranné a likvidační práce. Záchrannými pracemi, pro náš účel, můžeme rozumět *„činnost k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, a vedoucí k přerušení jejich příčin“* [1] a za práce likvidační považujeme *„činnosti k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí“* [1]. Jednoduše řečeno se jedná o veškerou činnost, která souvisí s odstraněním následků mimořádné události nebo krizové situace.

Další definicí, která se pojí k tomuto tématu je krizová situace. Pojem krizová situace je popsán v zákoně č. 240/2000 Sb., který je označován i jako tzv. krizový zákon. Podle tohoto zákona můžeme, jako krizovou situaci označit tu událost, která splňuje následující podmínky: krizovou situací se rozumí *„mimořádná událost podle zákona o integrovaném záchranném systému, narušení kritické infrastruktury nebo jiné*

nebezpečí, při nichž je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu (dále jen „krizový stav“) [2].

Z výše uvedeného vyplývá, že hovoříme-li o mimořádné události nebo krizové situaci, jedná se o stav velice závažného charakteru, jehož dopady na naši společnost mohou být značně vysoké a ke kterému musí být přistupováno velice obezřetně, za užití specifických sil a prostředků. Nedílnou součástí tohoto přístupu ovšem musí být i připravenost na tyto události v podobě evakuačních plánů a jiných písemných postupů, které nám umožní efektivní, a hlavně včasné zvládnutí těchto situací.

2.1.1 Krizové stavy

Ve spojitosti s krizovou situací, jsme výše narazili na pojem krizový stav. Krizové stavy máme v České republice hned čtyři, a to konkrétně stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu a válečný stav. Tyto stavy jsou vyhlášovány na základě zákonů č. 240/2000 Sb., č. 110/1998 Sb. a č. 1/1993 Sb.

Stav nebezpečí je nejméně závažným krizovým stavem a je vyhlášen na základě § 3 zákona č. 240/2000 Sb. hejtmánem kraje, kterýžto musí neprodleně informovat vládu, ministerstvo vnitra a sousední kraje. Stav nebezpečí je vyhlášen pro celé území kraje, pouze na nezbytně nutnou dobu, a to maximálně na 30 dnů [3].

Nouzový stav je již o něco závažnější stav než stav nebezpečí. Je vyhlášen na základě čl. 5 ústavního zákona č. 110/1998 Sb. vládou České republiky, která o této skutečnosti musí informovat Poslaneckou sněmovnu. Nouzový stav se vyhláší pro celý stát nebo omezené území státu, výhradně na určitou dobu a pro určité území, a to nejvýše na 30 dnů [3].

Stav ohrožení státu je v pořadí třetí z krizových stavů. Tento stav je vyhlášen v případě bezprostředního ohrožení svrchovanosti nebo územní celistvosti státu, a to na základě čl. 7 ústavního zákona č. 110/1998 Sb. Parlamentem České republiky na

návrh vlády. Stav ohrožení státu je, stejně jako nouzový stav, vyhlášen pro celý stát nebo omezené území státu, avšak doba jeho trvání není nijak časově omezena [3].

Válečný stav je posledním a nejzávažnějším z krizových stavů a je vyhlášen na základě čl. 43 ústavního zákona č. 1/1993 Sb. v případě, že je Česká republika napadena nebo pokud je třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně. O vyhlášení válečného stavu rozhoduje Parlament České republiky a platí pro území celého státu na neomezeně dlouhou dobu [3].

2.1.2 Typové činnosti a jejich přehled

V rámci krizových situací a mimořádných událostí, se často setkáváme s takovými případy, které vyžadují koordinovaný zásah složek IZS. Pro koordinovaný zásah složek IZS vytvořilo Ministerstvo vnitra ve spolupráci s Generálním ředitelstvím Hasičského záchranného sboru České republiky v roce 2001 soubor tzv. typových činností, které se neustále aktualizují. V současnosti máme celkem 16 typových činností, jejichž přehled se nachází v tabulce níže – Tabulka 1 – Přehled typových činností. [4]

Z tohoto seznamu Typových činností bychom rádi vybrali a více rozvedly ty krizové a mimořádné události, kde je vyšší pravděpodobnost setkání s dětmi s poruchami autistického spektra. Děti s poruchami autistického spektra představují v místě zásahu složek IZS často nepředvídatelnou komplikaci. Této problematice se budeme více věnovat později. Zvýšené riziko setkání s dětmi s poruchami autistického spektra jmenovitě představují typové činnosti – STČ 08/IZS Dopravní nehoda, STČ 09/IZS Zásah složek IZS u mimořádné události s velkým počtem zraněných osob a STČ 14/IZS Amok – útok aktivního střelce.

Vzhledem k citlivosti údajů uvedených v dokumentu STČ 14/IZS Amok – útok aktivního střelce, jsme se rozhodli v rámci této práce danou typovou činnost

podrobněji nerozebírat, ale považujeme za nezbytné ji v této souvislosti s dětmi s poruchami autistického spektra alespoň zmínit. V poslední době se, a to především v zahraničí, množí útoky na školách a pokud přihlédneme ke skutečnosti, že děti s poruchami autistického spektra jsou čím dál více integrovány do běžných vzdělávacích zařízení, je nezbytné, abychom na tuto variantu byli v rámci IZS dostatečně připraveni.

Tabulka 1 - Přehled typových činností

Číslo typové činnosti	Název typové činnosti
STČ 01/IZS	Špinavá bomba
STČ 02/IZS	Demonstrování úmyslu sebevraždy
STČ 03/IZS	Hrozba použití NVS nebo nález NVS, podezřelého předmětu, munice, výbušnin a výbušných předmětů
STČ 04/IZS	Zásah složek IZS u mimořádné události Letecká nehoda
STČ 05/IZS	Nález předmětu s podezřením na výskyt B-agens nebo toxinů
STČ 06/IZS	Opatření k zajištění veřejného pořádku při shromážděních a technoparty
STČ 07/IZS	Záchrana pohřešovaných osob – pátrací akce v terénu
STČ 08/IZS	Dopravní nehoda
STČ 09/IZS	Zásah složek IZS u mimořádné události s velkým počtem zraněných osob
STČ 10/IZS	Při nebezpečné poruše plynulosti provozu na dálnici
STČ 11/IZS	Chřipka ptáků
STČ 12/IZS	Při poskytování psychosociální pomoci
STČ 13/IZS	Reakce na chemický útok v metru
STČ 14/IZS	Amok – útok aktivního střelce
STČ 15/IZS	Mimořádnosti v provozu železniční osobní dopravy
STČ 16/IZS	Mimořádná událost s podezřením na výskyt vysoce nakažlivé nemoci ve zdravotnickém zařízení nebo v ostatních prostorech

2.1.3 Typová činnost STČ 08/IZS Dopravní nehoda

Pro každou z typových činností byl vydán a schválen dokument pod názvem Katalogový soubor – Typová činnost složek IZS při společném zásahu. Pro typovou činnost s číslem STČ 08/ IZS Dopravní nehoda, byl tento dokument konkrétně vydán a schválen v roce 2009.

Podle tohoto katalogového listu je dopravní nehoda definována následovně: „Dopravní nehoda je taková MU, při které v souvislosti s provozem na dálnici, silnici, místní nebo účelové komunikaci (dále jen „pozemní komunikace“) hrozí ohrožení nebo je přímo ohrožen život nebo zdraví osob, případně hrozí či vznikla škoda na majetku nebo na životním prostředí, která podléhá oznamovací povinnosti“ [5].

V rámci katalogového listu pro mimořádnou událost Dopravní nehoda, můžeme nalézt i další velmi důležitou definici, a to konkrétní upřesnění dopravních nehod, na něž se tato typová činnost nevztahuje. Tyto informace najdeme pod pojmem tzv. negativní vymezení Mimořádné událost (dále jen MU) a to konkrétně ve znění: „Tato typová činnost se nevztahuje na problematiku dopravních nehod,

a) které podle zvláštního právního předpisu mohou na místě vyřešit účastníci nehody,

b) u kterých při odstranění následků (likvidační nebo obnovovací práce – viz příloha tohoto listu) asistuje pouze jedna ze složek IZS“ [5].

V tomto dokumentu můžeme nalézt velké množství dalších důležitých poznatků, které jsou potřebné pro plynulý průběh zásahu složek IZS jako je např. příjezd k místu nehody a ustanovení vozidel, způsoby označení vozidel přepravující nebezpečné látky včetně tzv. UN a Kemler kódů atd. ovšem pro tuto práci nejsou tyto informace stěžejní. Značně poutavou, a v rámci této práce využitelnou součástí typové činnosti Dopravní nehoda, je část dokumentu s názvem: Základní pravidla komunikace s účastníky dopravních nehod, zejména komunikace při vyprošťování osob.

Tato část výše uvedeného dokumentu je pro nás v rámci komunikace s dětmi s poruchami autistického spektra v rámci dopravních nehod velice zajímavá. Později se v této práci budeme zabývat specifikací potřeb těchto dětí a jejich odlišnostmi od běžné populace, co je ovšem důležité zmínit je poměrně vysoká pravděpodobnost setkání členů složek IZS právě s těmito dětmi během dopravních

nehod, kdy je třeba těmto dětem věnovat zvýšenou pozornost s ohledem na jejich potřeby.

2.1.4 Typová činnost STČ 09/IZS Zásah složek IZS u mimořádné události s velkým počtem zraněných osob

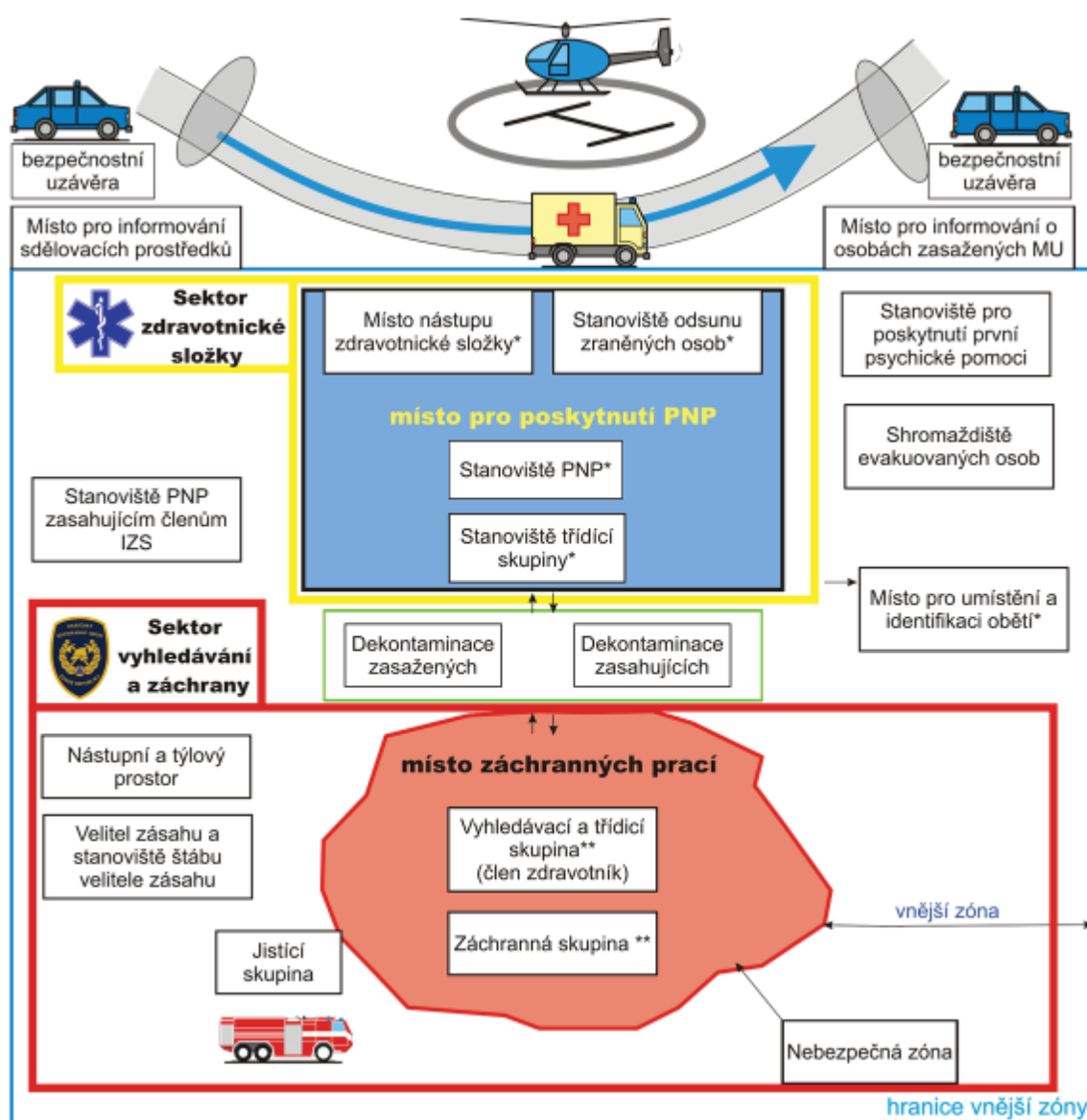
Typová činnost Mimořádná událost s velkým počtem zraněných osob se nám skrývá pod katalogovým číslem STČ 09/IZS. Jak jsme již výše zmiňovali každá z těchto typových činností je vybavena vlastním souborem dokumentů. Pro typovou činnost Zásah složek IZS u mimořádné události s velkým počtem zraněných osob byl dokument zpracován a vydán ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví České republiky v roce 2008. Vzhledem k novelizaci legislativy v roce 2016 byl později aktualizován i tento soubor katalogových činností [6].

V rámci těchto dokumentů nalezneme např. podrobné rozdělení místa zásahu na jednotlivé zóny, sektory či stanoviště, způsob zřízení třídící skupiny, popis metody START z anglického jazyka Simple Triage And Rapid Treatment (do českého jazyka se to často překládá jako Snadné Třídění A Rychlá Terapie) a přesný postup, jak v místě zásahu v rámci metody START postupovat. Jsou zde vymezeny činnosti jednotlivých složek IZS a jejich povinnosti, je zde uvedeno, za jakých podmínek se zřizují tzv. DVI týmy atd. [6].

Velmi zajímavým poznatkem v rámci tohoto dokumentu je pojem tzv. Očekávané zvláštnosti, kterým je třeba určitě věnovat zvýšenou pozornost. V rámci výše uvedeného dokumentu očekávanými zvláštnostmi myslíme především to, že *„MU je charakteristická tím, že:*

- *zejména v počátku zásahu složek IZS je nedostatek sil a prostředků, které však budou v průběhu události přibývat,*

- je od začátku nutné věnovat pozornost organizaci řízení zásahu složek IZS a členění místa zásahu (viz příloha č. 1 - Schéma členění místa zásahu u mimořádné události s velkým počtem zraněných osob),
- pro úspěšný výsledek, kterým je počet zachráněných osob, je stěžejní první půlhodina až hodina činnosti,
- vyvolává pozornost sdělovacích prostředků a veřejnosti, zejména příbuzných a blízkých zasažených osob“ [6].

*§ 6 – 11 vyhl. č.240/2012 Sb., kterou se provádí zákon o zdravotnické záchranné službě
 **BR- Metodický list číslo 11 S

Obrázek 1 - Schéma členění místa zásahu u mimořádné události s velkým počtem zraněných osob [6]

Co se týče svého rozsahu je typová činnost při MU s velkým počtem zraněných osob ze všech typových činností největší. Jak si snadno můžeme povšimnout, tak u žádné další typové činnosti nenalezneme tak velké nasazení sil a prostředků jako právě zde. Vzhledem ke skutečnosti, že dětí s poruchami autistického spektra v běžné populaci postupně přibývá, neboť jsou čím dál více integrovány například i do běžných škol, je možnost rizika setkání s těmito dětmi vyšší a je třeba dbát i zvýšené pozornosti v této problematice.

2.2 Poruchy autistického spektra – obecné pojetí

Když hovoříme o poruchách autistického spektra, máme na mysli jednu z nejvíce závažných poruch mentálního vývoje jedince. V současné době se má za to, že se jedná o poruchu vrozenou a poslední výzkumy ukazují, že se jedná o poruchu, která má základ na neurobiologickém podkladu. Jestliže mluvíme o poruchách autistického spektra, hovoříme zároveň o vrozených dysfunkcích, které jedince s poruchami autistického spektra (dále jen PAS) ovlivňují v jeho každodenním životě. *„Vrozená porucha některých dosud ne přesně známých mozkových funkcí dítěti neumožňuje do plné míry porozumět tomu, co vidí, slyší či v běžném životě prožívá. Duševní vývoj dítěte je kvůli tomuto handicapu narušen hlavně v oblasti komunikace, v sociálním chování, v představitosti a v oblasti vnímání“* [7, str. 31].

Interakce s těmito osobami může být pro běžné jedince v naší společnosti, kteří nepřichází do styku s tímto okruhem osob, velice náročná. Běžná populace, která nemá zkušenosti s osobami s PAS, nemusí zcela chápat chování těchto osob, což často vyvolává konflikty, kterým by se při větší informovanosti dalo zcela zabránit nebo je alespoň zmírnit. Poruchy autistického spektra lze rozdělit do několika podskupin, a to konkrétně na dětský autismus, atypický autismus a Aspergerův syndrom. Další velmi důležitou skutečností je ovšem i ten fakt, že autismus u dětí a u dospělých nebo dospívajících osob se projevuje jinak, což budeme podrobněji popisovat dále v této práci. Stejně tak se rozděluje i Aspergerův syndrom na tzv.

nízko a vysoce funkční, čemuž se taktéž budeme věnovat později. Mezi pervazivní vývojové poruchy, ke kterým se řadí právě i poruchy autistického spektra, můžeme přiřadit i tzv. dětskou dezintegrační poruchu, kterou je, podle mého, důležité v této práci alespoň zmínit touto formou, avšak více podrobně se jí nebudeme zabývat, neboť pro téma této bakalářské by to mohlo být poněkud zavádějící.

Jednou ze zajímavostí, kterou bychom v rámci této práce rádi zmínili je ten fakt, že v dnešní době se dokonce vedou spekulace i to tom, že i některé velice známé osobnosti našich dějin byli autisté. Toto se týká překvapivě velkého množství světových hudebníků, vědců nebo i politiků – Isaac Newton, Albert Einstein, Wolfgang Amadeus Mozart, Charles Darwin, Thomas Jefferson či Michelangelo [8, 9, 10]. Jako příklad můžeme uvést zajímavý článek z časopisu New Scientist.

Tento časopis publikoval v roce 2003 článek s názvem Einstein and Newton showed signs of autism, ve kterém se píše, že obě tyto osobnosti vykazovali minimálně 3 známky Aspergerova syndromu, a to konkrétně obsesivní zájmy, potíže se sociálními vztahy a problémy s komunikací. Navíc se zde popisuje, že Newton měl potíže s mluvením, často se zabral do své práce natolik, že zapomínal jíst a byl i velmi lhostejný ke svým přátelům. Dalším zajímavým faktem o Newtonovi, který se zde popisuje je i to, že pokud nikdo nedorazil na jeho přednášky, pokračoval i přesto ve své přednášce v prázdné místnosti [11, 12].

Co se týče Alberta Einsteina, zde se do dnes neustále vedou spory o to, zda byl autistou nebo ne. Samozřejmě stejně jako u Newtona, tak i u Einsteina se jedná pouze o spekulace, neboť u osob dávno zemřelých se fakt, že byli autisté prokazuje jen velice stěží.

2.3 Příčiny vzniku autismu

V průběhu historie panovalo mnoho názorů na to, co přesně způsobuje autismus. Jako jedna z prvních teorií vůbec, byl Kannerův názor na to, že autismus u dětí je

způsobem genetickou vrozenou vadou. Ovšem na tento názor navázala později zcela opačná teorie, která dávala vznik autismu u dětí za vinu rodičům, v pozdějším období tedy konkrétně matce. Tato teorie tvrdí, že autismu s u dětí vyvolává nedostatečná a necitlivá péče o dítě ze strany rodičů a sám Kanner se později začal i touto problematikou zabývat. Tento přístup tedy zařadil na poměrně dlouhou dobu autismus mezi tzv. vývojové poruchy. Jak už jsme zmiňovali výše, tato teorie později dávala vznik autismu za vinu přístupu matky. S tímto názorem přišla Margaret Mahlerová v 50. letech 20. století.

Názor, že autismus způsobuje netečný přístup rodičů trval až někdy do 60. – 70. let 20. století. *„V šedesátých letech vědci začali pátrat po jiných příčinách vzniku autismu. V roce 1964 vychází kniha amerického psychologa Bernarda Rimlanda Infantile Autism: The Syndrome and Its Implications for a Neutral Theory of Behavior. Rimland sám jako otec syna s autismem striktně odmítl teorii o rodičovské vině. V knize jasně definoval autismus jako neurobiologickou poruchu organického původu“* [13, str. 41].

Od této chvíle se tedy začíná pátrat o vrozeném původu autismu, což byl v celkové diagnostice a přístupu k autismu velkým mezníkem a zlomovým okamžikem. Tato teorie prokázala, že rodiče autistických dětí nemají odlišný přístup než rodiče dětí zdravých a nejsou ke svým dětem neteční či příliš formální. Dokonce i Leo Kanner od své teorie o autismu jako o vývojové poruše v 70. letech později upustil a postupně se přiklonil k názoru B. Rimlanda. *„Leo Kanner našel mezi příbuznými dětmi s autismem vysoké procento intelektuálů a rodin s vyšším socioekonomickým statusem, což se vysvětlilo faktem, že dobře vzdělaní rodiče více vyhledávají psychiatrickou pomoc než rodiče nevzdělaní. ...mají také finanční prostředky na to, aby dítě i opakovaně dopravovali na místo vyšetření. Lorna Wingová potvrzuje, že i ona měla více dětí s vyšším ekonomickým statusem, ačkoli léčení poskytovala zdarma“* [13, str. 41].

Občas se setkáváme s názorem, že u rodičů, kteří mají vysokoškolské vzdělání, a tudíž obecně vyšší IQ, je zároveň vyšší pravděpodobnost, že se jim narodí dítě, které bude mít jednu z poruch ze skupiny autistického spektra. Jak ovšem vyplývá z pozorování a výsledků Kanner a Wingové, není takovéto uvažování zcela na místě, neboť vzdělání a IQ rodičů nehraje v tomto onemocnění rozhodující roli, ba naopak není téměř rozdílu mezi rodinami z nižší a vyšší společenské vrstvy.

Na základě těchto zjištění vznikla tzv. behaviorální teorie, která nám dala základ dnešního uvažování a práce s autismem. *„Na rozdíl od psychoanalýzy, která vychází z teorie, že jádrem problémů jsou zážitky v raném dětství, behaviorální terapie se zaměřuje na problémové chování, které je možné odnaučit a přeučit“* [13, str. 42]. Zvýše uvedeného jasně vyplývá, že změna v uvažování o původu autismu, dala vzniku zcela nové disciplíny, která následně ovlivnila celou práci a způsoby terapie s osobami s poruchami autistického spektra. Tato skutečnost nám umožnila vytvořit speciální pomůcky v oblasti komunikace, právě s autisty na základě pozorování, což výrazně přispělo k formování dnešního přístupu. Díky tomuto přístupu dnes víme o tom, že autismus je vadou vývojovou.

Tato genetická vada a zároveň tudíž dědičnost, hrají u PAS vysokou roli. Na spojitosti s autismem a dědičností se od sedmdesátých let vytvořilo mnoho studií, které tuto skutečnost potvrdily. Ve své knize Poruchy autistického spektra autorka hovoří o tom, že *„V průběhu desetiletí byly identifikovány nejrůznější anomálie téměř na všech chromozomech ve spojení s diagnózou autismu. Z výzkumů vykryštovalo několik genů, které mají s velkou pravděpodobností bližší vztah k autismu, protože jejich vazba na autismus byla prokázána ve více nezávislých studiích – např. chromozomální oblasti 2q, 7q, 15 q, 16p“* [13, str. 49].

Tuto skutečnost nám i potvrzuje fakt, že pokud budeme hovořit o sourozencích je procento výskytu autismu u obou těchto dětí poměrně nízké, zhruba 2–3 % a to dokonce i u dvojvaječných dvojčat. Pokud ovšem budeme hovořit o dvojčatech

jednovaječných, je tato shoda nějakých 70-90 %. „Z výsledků výzkumů na dvojčatech a sourozencích vědci dohadují, že genetické faktory se podílí na vzniku autismu v 91-93 % “ [13, str. 51].

Na základě těchto výsledků, řadíme poruchy autistického spektra mezi tzv. neurovývojové vady. Taktéž se dnes ví, že autismus je poruchou jasně vrozenou, která je navíc dědičná. Jistou spojitost, zde má i ten fakt, že pakliže autismem trpí jeden z rodičů, dítě bude s vyšší pravděpodobností autismem postiženo taktéž. Na závěr této kapitoly je nutné říci, že autismus je velice různorodou poruchou, jejíž následky lze zmírnit vhodnými pomůckami a prostředky v problémových oblastech.

2.4 Poruchy autistického spektra – rozdělení jednotlivých diagnóz

Jak už jsme uváděli výše, poruchy autistického spektra lze rozdělit na dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom – nízko a vysoce funkční. Navíc u dospělých osob se autismus projevuje taktéž odlišně od autismu dětského. V následujících kapitolách se budeme podrobně věnovat jednotlivým diagnózám.

2.4.1 Dětský autismus

Dětský autismus se řadí mezi pervazivní vývojové poruchy a jak již bylo zmíněno projevuje se u dětí. Tato porucha se začíná projevovat již v poměrně raném dětství – většinou do 3 let věku dítěte a narušuje všechny oblasti vývoje a života dítěte. Dětský autismus lze rozdělit na tři základní kategorie, co se týče závažnosti postižení, a to konkrétně na mírnou, střední a těžkou formu autismu. Děti mívají problémy obvykle ve všech základních oblastech, a to především v oblasti sociální interakce, komunikace a představitosti. Navíc se toto postižení často může pojít s dysfunkcemi v jiných oblastech, což se často projevuje nevhodným a odlišným chováním. Důležitou okolností, kterou je ovšem nutno zmínit je však to, že s věkem

dítěte se můžou a často tomu tak v praxi i je, zvyky a projevy dítěte měnit, i přesto, že osoby s PAS mají sklony k uchylování se ke stereotypním činnostem.

2.4.2 Atypický autismus

Atypický autismus je zvláštní především tím, že pro osoby postižené touto poruchou nejsou typické všechny symptomy a projevy jako pro autismus dětský čili klasického typu. Důležité je, že osoba s touto diagnózou vykazuje pouze některá kritéria a rysy dětského autismu a zároveň nelze zcela zařadit mezi jiné pervazivní vývojové poruchy. Kritéria pro diagnostiku atypického autismu jsou obvykle takováto: *„První symptomy autismu byly zaznamenány až po třetím roce života...Abnormální vývoj je zaznamenán ve všech třech oblastech diagnostické triády, nicméně způsob vyjádření, tíže a frekvence symptomů nenaplňuje diagnostická kritéria“* [13, str. 183].

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že atypický autismus můžeme zařadit spíše mezi vysoce funkční formy autismu. Tyto děti jsou obvykle daleko schopnější v komunikačních záležitostech a méně si vytvářejí stereotypní činnosti.

2.4.3 Aspergerův syndrom

Jak jsme již zmiňovali výše, Aspergerův syndrom (dále jen AS) je zvláštní formou autismu. Tento syndrom je pojmenovaný po Hansu Aspergerovi, což byl německý psychiatr, který právě jako první pozoroval zvláštnosti v chování svých pacientů. Pacienti s touto formou autismu vykazují zvláštní znaky na rozdíl od osob s klasickou formou autismu. Mnoho lidí považuje Aspergerův syndrom za spíše mírnější formu autismu, avšak to není zcela pravdivé tvrzení. Je pravdou, že osoby s Aspergerovým syndromem se obecně vyznačují větší samostatností, avšak i tato forma autismu má svá kritéria a podoby, které jsou v běžném životě spojeny s obtížemi ve fungování. Mnoho osob s AS není schopno vést zcela samostatný život a třeba i založit rodinu.

Jak již bylo zmíněno v jedné z předchozích kapitol, Aspergerův syndrom můžeme rozdělit na vysoko a nízko funkční autismus. Osoby s vysoko funkční formou AS jsou většinou schopny fungovat samostatně nebo s malou dopomocí. Jsou to osoby uzavřené, často až pedanticky trvající na některých skutečnostech a rituálech. Oproti tomu zde máme nízko funkční formu AS, kdy tyto děti často mají problémy např. ve školských zařízeních, a tudíž nejsou schopny fungovat bez pomoci asistentů nebo speciálních pedagogů či speciálních podpůrných opatření a individuálního vzdělávacího plánu. Osoby s Aspergerovým syndromem také často nerozumí normám společenského chování, což vede ke konfliktům.

Zajímavou skutečností je i fakt, že osoby s AS bývají velmi úspěšné v inteligenčních testech. Toto je důvodem, proč bývají děti s Aspergerovým syndromem často považovány za geniální. *„Tito jedinci dosahují velmi dobrých výsledků v testech zabývajících se povědomím o významu slov, faktickými znalostmi, aritmetikou a prací s kostkami v třírozměrném prostoru...V naší společnosti se bohužel zakořenila tradice, že inteligenci do vysoké míry posuzujeme podle rozsahu slovní zásoby a znalosti faktických informací. Vzhledem k tomu, že děti s Aspergerovým syndromem zpravidla vynikají v obou oblastech, rozšířil se mýtus, že se jedná o nadprůměrně inteligentní děti“* [14, str. 114].

Podle výše uvedeného textu můžeme soudit, že tyto děti jsou neprávem posuzovány jako nadprůměrně inteligentní. Důvodem této skutečnosti je totiž fakt, že při běžných vyšetřeních inteligenční kvocient těchto dětí není tak vysoký, jak by dle výše popsaných výsledků měl být. Tato skutečnost nás tedy nutí k zamyšlení se nad faktem, že komplexnost a struktura znalostí a schopností je mnohem důležitější než výše skóre IQ.

2.4.4 Autismus u dospívajících a dospělých

Autismus je poruchou, která je v současné době neléčitelná, pouze se pomocí medikace a různých terapií dají její následky zmírnit. Toto je tedy důvodem, proč je

nesmírně důležité zabývat se i autismem u osob dospělých. Diagnostika autismu u osob dospělých je dnes velmi náročnou disciplínou, pokud se bavíme o případech, kdy autismus nebyl diagnostikován v dětství. Vzhledem k tomu, že autismus je relativně nově objevenou poruchou a diagnostické metody se stále ještě vyvíjí, není tudíž překvapivé, že se dnes u nás nachází poměrně velké množství dospělých osob, které nemají správnou diagnózu. Diagnózou, která je často těmto osobám chybně přidělena bývá psychotická porucha, deprese či jiné psychické poruchy.

Většina osob s PAS, pokud je jim přidělena správná diagnóza, se často neobejde v dospělosti bez pomoci asistentů nebo blízkých osob. Ovšem ani toto neplatí zcela, protože pokud budeme hovořit o osobách s vysoce funkční formou autismu, tyto osoby jsou schopny fungovat samostatně. Procentuálně se ovšem jedná spíše o menšinu ze všech postižených, neboť zhruba tři čtvrtiny postižených osob trpí navíc mentální retardací [7]. Další zajímavostí je i ten fakt, že jinak velmi dobře fungující pacient se v případě krize, může snadno dekompenzovat. V níže popsaných kapitolách se budeme zabývat problémy s komunikací u osob s PAS, ovšem v souvislosti s dospělými osobami je nutné tuto problematiku alespoň okrajově zmínit.

Osoby s PAS mají často problémy porozumět do detailu mluvenému slovu a jeho významu, čímž se dostáváme k problematice doslovného chápání. Tyto osoby mají tendenci často doslovně interpretovat určitá sdělení a vyžadují pregnantní vyjadřování [8]. To je důvodem proč mnoho z těchto osob často nerozumí např. ironii nebo slovním obrátům. Takovéto chování může samozřejmě v dospělosti působit mnoho potíží a nedorozumění.

Osoby s PAS v dospělosti díky mnoha nesnázím, spojených s jejich poruchou, mají samozřejmě často problémy najít a udržet si pracovní místo. Tento jev pak často vede k ekonomickým a existenčním problémům těchto osob. Naštěstí se

v současnosti snaží mnoho programů pro osoby s PAS právě tento problém podchytit.

2.5 Problémové oblasti pro děti s poruchami autistického spektra

Problémové oblasti chování pro děti s PAS se dají rozdělit na tři základní oblasti. Tyto oblasti se nazývají tzv. triádou problémových oblastí pro PAS. Do této triády patří problémy v sociálních interakcích a v sociálním chování, v komunikaci a třetí problémovou skupinou jsou představitivost, zájmy a hry. V níže popsaných kapitolách se budeme zabývat právě těmito třemi oblastmi, které nám při interakci těchto dětí se členy složek IZS mohou způsobovat nemalé potíže a komplikace.

2.5.1 Sociální interakce a sociální chování

Abychom mohli rozlišit co je a co není problémové chování u dětí s PAS, musíme si nejdříve vysvětlit co to sociální chování jako takové je. Sociální chování je typické pro každého z nás již od raného dětství. Jako příklady můžeme uvést napodobování rodičů dětmi, kontaktu dětmi s okolím a vzájemnou komunikací. Na těchto příkladech si tedy můžeme ukázat právě skupinu chování, která je typická pro osoby s PAS, ale z pohledu normy se nejedná o chování typické, ba dokonce by se dalo označit za chování zvláštní. Kateřina Thorová ve své knize *Poruchy autistického spektra* hovoří takto: *„Porucha sociální interakce se hloubkou postižení u jednotlivých dětí s PAS výrazně liší. Zjednodušeně řečeno, některé děti mají potíže se základními sociálními dovednostmi, které jsou vlastní dětem v kojeneckém věku, u jiných sociální chování odpovídá tříletému dítěti a někteří lidé s mírnější variantou handicapu chápou sociální problémy na úrovni dětí šestiletých“* [13, str. 61].

Z výše uvedeného tedy jasně vyplývá, že sociální chování je u dětí s PAS velkým dělícím milníkem k jejich rozeznání od zdravé populace. Koncem sedmdesátých let se nám díky práci Lorny Wingové podařilo navíc osoby s PAS rozdělit na základě

sociálního chování do čtyř základních skupin, ke kterým se později přidal ještě typ pátý. Podle sociální interakce tedy osoby s PAS dnes rozdělujeme na typ osamělý, pasivní, aktivní nebo také zvláštní, formální a typ smíšený. Důležitou skutečností ovšem je i fakt, že *„způsob sociální interakce však není stabilním projevem, může se měnit s věkem. Dítě, které patřilo do typu „osamělé“ či „pasivní“ interakce, se může stát zcela běžně dítětem s „aktivním, ale zvláštním“ způsobem interakce“* [5, str. 63].

Z výše uvedeného vyplývá že se u dětí s PAS setkáváme s extrémními výkyvy v sociálním chování. Máme zde děti, které jsou extrémně uzavřené a osamělé, které téměř nekomunikují jak s rodiči, tak s ostatními sobami a reagují přehnanými gesty např. náhlými protesty, stažením se, křikem a v extrémních situacích i zakrýváním uší apod. a na straně druhé se nám zde nachází děti, které jsou až přehnaně komunikativní a nemají problém komunikovat kdekoliv, kdykoliv a s kýmkoliv i když to v dané situaci je více než nevhodné. Tyto děti dokáží být až obtěžující, velmi často se tyto děti například dají do zarytého hovoru s neznámou osobou v prostředcích hromadné dopravy, kdy tento rozhovor nesmí být narušen jinak dítě dostane afektivní záchvat či naopak tyto děti na cizí osoby nevhodně sahají. Jak již tedy bylo řečeno sociální interakce jsou pro osoby s PAS velmi problematickou oblastí, kterou je nutno, se při práci právě s těmito osobami důkladně zabývat.

2.5.2 Komunikace

Pokud hovoříme o PAS je nutno zdůraznit rozsáhlost a objemnost problémů v komunikaci, které jsou často jedním z prvních indikátorů, že něco není v pořádku. Již u malých dětí lze ne zřídka pozorovat opožděný vývoj řeči, díky čemuž zařazujeme PAS primárně mezi komunikační poruchy. *„Zhruba polovina dětí s poruchou autistického spektra si nikdy neosvojí řeč na takovou úroveň, aby sloužila ke komunikačním účelům“* [5, str. 98].

Toto jsou velmi závažná zjištění, je ovšem nutno podotknout, že i u PAS se vyskytují výjimky. Lidé s Aspergerovým syndromem mají řeč poškozenou ze všech

osob s PAS nejméně, avšak jejich problém tkví primárně v tom, jak využívat řeč k praktické a sociální komunikaci. Je obecně známo, že lidé s PAS mají problémy jak s vyjadřováním pocitů, tak i se správným pochopením některých slov a jejich následným společenským užitím. Není proto překvapivé, že tyto osoby často užívají příliš hanlivá či archaická slova, čímž může celá komunikace pro pozorovatele působit zvláště.

2.5.3 Představivost, zájmy a hry

Další problémovou oblastí pro děti s PAS je především představivost, zájmy a hry. To představuje poměrně dosti velký problém ve vývoji takovýchto dětí. Představivost je důležitou součástí především proto, že postupem času se u dětí vytváří plánování, ke kterému, pokud je tato schopnost narušena u osob s PAS v podstatě nedochází. *„Narušení představivosti (imaginace) má na mentální vývoj dítěte negativní vliv v několika směrech. Narušená schopnost imaginace a symbolického myšlení způsobuje, že se u dítěte nerozvíjí hra, tedy jeden ze základních stavebních kamenů učení a potažmo celého vývoje. Nedostatečná představivost způsobuje, že dítě upřednostňuje činnosti a aktivity, které obvykle preferují podstatně mladší děti, vyhledává předvídatelnost v činnostech a upíná se tak na jednoduché stereotypní činnosti“* [5, str. 117].

Z výše uvedeného odstavce tedy jasně vyplývá, že se děti s PAS často uchylují ke stereotypům. Pokud jsou ovšem rituály a stereotypy těchto dětí nějakým způsobem narušeny nebo přerušeny, tak to ne zřídka vede k velkým agresivním záchvatům, kdy tyto osoby mohou být velmi nebezpečné, buď sobě nebo okolí. Dalším problémem u těchto dětí při přerušení stereotypní činnosti může být absolutní neochota, jakkoliv spolupracovat, a to i v případě, že toho tyto děti jsou jednoznačně schopny. Toto je tedy skutečnost, která nás ve spojitosti s mimořádnými událostmi a krizovými situacemi velice zajímá. Tuto kapitolu již nebudeme více rozvíjet, ale bylo potřeba ji alespoň okrajově zmínit.

2.6 Hypersenzitivita u dětí s poruchami autistického spektra

Hypersenzitivita neboli přecitlivělost či citlivé vnímání určitých podnětů je u dětí s PAS velice podstatné téma. Důvodem, proč je důležité tuto skutečnost řešit, je to, že při zásazích složek IZS může tato přecitlivělost zkomplikovat situaci pro zasahující příslušníky. Hypersenzitivita na určité podněty totiž u dětí s PAS vyvolává často zcela nepřiměřené reakce. Pro naše téma jsou důležité hlavně hypersenzitivita na zrakové, sluchové a hmatové podněty.

2.6.1 Hypersenzitivita na zrakové podněty

Kateřina Thorová ve své knize Poruchy autistického spektra hovoří o hypersenzitivitě poměrně podrobně. Co se týče hypersenzitivity na zrakové podněty, tak zde uvádí následující: *„Dítě reaguje přecitlivěle na některé podněty, např. blesk fotoaparátu, prudké sluneční světlo, fluorescentní světlo, zářivky, změny osvětlení, záření televizní obrazovky nebo monitoru počítače, určité barvy“* [5, str. 131].

To je velice zajímavé zjištění vzhledem ke složkám IZS. Autistické dítě nám tedy může reagovat přecitlivěle, úzkostně, vyhýbavě, nepřiměřeně nadšeně či agresivně např. na modré světlo (tzv. majáky) na vozidlech jednotlivých zasahujících složek nebo na určitou barvu stejnokroje či jiné specifické podněty. Tato skutečnost může v místě zásahu způsobit velké komplikace. Především jde o to, že dítě může začít absolutně odmítat spolupráci, uchýlí se do rohu, utíká, nevnímá, nereaguje na pokyny, začne se chovat zvláštně či přestane mluvit. Taktéž se může na zasahující složky vrhat či k nim neustále mluvit nebo je „pronásledovat“ opakovanými otázkami a znemožňovat jim funkční zásah.

2.6.2 Hypersenzitivita na sluchové podněty

Stejně jako hypersenzitivita na zrakové podněty, tak i hypersenzitivita na podněty sluchové nám mohou na místě zásahu činit potíže. Hypersenzitivita na sluchové podněty bývá obecně u dětí s PAS vyšší než na podněty zrakové.

Nepřiměřená reakce, která může být tímto podnětem vyvolána, se často projevuje formou strachu nebo bolesti, případně mohou vyvolat až panickou reakci. Dítě si zakrývá uši, schoulí se do klubíčka, brouká si nebo mumlá texty, a to vše proto, aby se onomu podnětu nějakým způsobem vyhnulo.

Děti reagují přecitlivěle především na větší hluk – např. vysavač, ostré zvuky – např. kýchnutí nebo na hovor většího množství osob. Dalším problémem spojeným s touto skutečností je to, že špatná zkušenost může v dítěti do budoucna vyvolat záchvaty a nepřiměřené reakce i v situacích, kdy zjevně žádné hlučné nebezpečí nehrozí. *„Zakrývání uší se může přenést do všech situací vyvolávajících úzkost. U mnohých dětí jsme pozorovali zakrývání uší i v situacích, kdy nehrozí žádný sluchový podnět, ale dítě se cítí ohroženo (nákup v supermarketu, kontakt s cizím člověkem, natáčení na videokameru)“* [5, str. 132].

Z výše uvedeného tedy vyplývá to, že hypersenzitivita u dětí s PAS na sluchové podněty může v místě zásahu způsobovat větší nepříjemnosti než hypersenzitivita na podněty zrakové. Panický záchvat může u dětí vyvolat jak hovor většího množství zasahujících osob, tak i třeba zvláštní výstražná zařízení zasahujících vozidel či evakuace ve skupině.

2.6.3 Hypersenzitivita na hmatové podněty

Poslední skupinou, kterou je nutno se zabývat v souvislosti s prací IZS je hypersenzitivita na hmatové podněty. Osoby, a především děti s PAS jsou velice citlivé na doteky. Nesprávná práce a pochopení této problematiky u dětí vyvolává ne zřídka agresivní záchvaty, kdy napadá osoby ze svého okolí, především tu osobu, jenž mu nepříjemný zážitek způsobila. *„Dítě nesnáší doteky, obzvlášť pokud jsou nepředvídatelné. Uchopení za paži dítě může vnímat jako mačkání“* [5, str. 135].

Traumatický zážitek z takové situace se pak může negativně promítnout do budoucího života dítěte, kdy může docházet k panickým záchvatům a jen stěží se

tato situace následně řeší a podchycuje. S dětmi, které mají špatné zkušenosti se pak hůře pracuje a je zapotřebí mnoho hodin terapie, aby se následek nepříjemné události zmírnil. Dalším obrovským problémem v životě takového jedince pak může být i absolutní neochota za jakékoliv situace spolupracovat se členy IZS. To je samozřejmě situace, které se musíme snažit vyvarovat.

V knize *Thinking in pictures and other reports from my life with autism* popisuje její autorka, taktéž jedna z pacientek s diagnostikovaným autismem zajímavé skutečnosti související s tímto problémem. Autorka zde píše, že je pro osoby s PAS mnohem jednodušší snést doteky, které samy iniciují. Pokud se jich dotkneme nečekaně, obvykle se vytrhnou, protože jejich nervový systém nemá dostatek času, aby onen vjem zpracoval. Jedna z žen, trpící autismem zde taktéž popsala, že si doteky užívá, ale potřebuje dotek iniciovat [12].

Toto je tedy důležitá skutečnost, se kterou můžeme nadále pracovat. Pokud se snažíme navázat fyzický kontakt s dítětem s PAS je rovněž dobré toto dítě na onu skutečnost připravit např. otázkou, zda se jich můžeme dotknout. Díky tomuto malému kroku se tudíž snáze vyvarujeme případnému agresivnímu či jinému záchvatu u onoho dítěte.

2.7 Agrese u dětí s poruchami autistického spektra

Definovat agresi jako takovou je poměrně složité. V podstatě pro ni neexistuje jednoznačná a obecná definice. V knize *Agresivita v psychiatrii* je agrese popsána následovně: *„agrese je zjevná a chování je záměrné. Zjevný charakter chování znamená, že jej lze pozorovat. Záměr znamená, že chování má vědomí cíl nebo účel. Jinými slovy, je to stav mysli u osoby v době, kdy jedná agresivně“* [13, str. 16].

Ve výše popsaných kapitolách jsme již několikrát zmiňovali agresivitu spojenou s dětmi s poruchami autistického spektra. Agrese u těchto dětí se dá rozdělit do dvou skupin a to autoagrese – autodestrukce a automutilace (znehodnocení sama

sebe např. významné poškození části těla či impulzivní sebevražedné jednání) a heteroagrese – agresivita, afektivní záchvaty, zuřivost a destruktivní činnost. Obecně toto chování můžeme označit jako chování problémové. „*Kanner popisoval záchvaty zuřivosti při změnách, Kreveken sledoval záchvaty vzteku při zákazech a neúspěchu. U mnohých dětí je chování obtížně předvídatelné a impulzivní*“ [5, str. 171].

Nepředvídatelnost a impulzivnost jsou pro agresivní chování, spojené s dětmi s PAS, zcela charakteristické. Agrese se často obrací proti rodinným příslušníkům, a to jak agrese slovní, tak fyzická. Někdy děti s PAS slovně vyhrožují, že osobu, vůči níž svůj záchvat vedou, zabijí nebo jí jinak znepríjemní život. Tato skutečnost může být ovšem mylně vykládána. Jak jsme popisovali výše, ne vždy si tyto děti zcela uvědomují význam toho, co říkají. Někdy užívají příliš expresivních slov, avšak jejich záměr nemusí být tak vážný, jak o něm hovoří.

V této části budeme citovat rozhovor s MUDr. Janou Schmidtovou: „*Jednou k nám do ordinace přišla naše dlouholetá pacientka, která se při otevření vchodových dveří sestřičkou zeptala, zda je zde přítomna paní doktorka. Po odpovědi, že je a otázce co potřebuje, tato pacientka odvětila. „Abych ji mohla zabít!“, poté si klidně sedla do čekárny.*“ [17]

K žádné agresi ze strany této pacientky tehdy samozřejmě nedošlo. Avšak pro externího pozorovatele tato situace mohla vypadat poměrně závažně. Není ani výjimkou, že osoby s PAS a zejména děti často volají na tísňovou linku nebo policii, že je rodiče týrají a ubližují jim. Po příjezdu příslušníků PČR ovšem dojde ke zjištění, že rodiče pouze danému dítěti zakázaly oblíbenou činnost a dítě se jí dožadovalo, tím, že zavolalo Policii.

Takovéto výkyvy v chování samozřejmě nepříjemně ovlivňují každodenní život dětí s PAS a jejich příbuzných. Důležitým faktem, který je nutný ovšem v souvislosti s touto tematikou zmínit, je to, že děti s PAS bývají jen málokdy agresivní samy o sobě. Jejich agresivita je téměř vždy vyvolána nějakým vnějším podnětem. U

každého dítěte jsou skutečnosti a spouštěče, které vyvolávají afektivní záchvaty, však různé, a proto není možné obecně definovat, jak k této problematice přistupovat. Nejlepší možnou volbou je řídit se pokyny příbuzných, neboť právě oni mají dokonalý přehled o těchto spouštěčích. Obecně platí to, že pokud se chceme vyvarovat možnosti vzniku agresivního záchvatu u dětí s PAS, musíme se zároveň vyvarovat chování, které to u nich spouští.

Dalším možným způsobem intervence u autistů je pravidelná terapeutická práce s těmito dětmi, aby byly schopné alespoň částečně, snést po určitou dobu a v určité intenzitě některý ze svých spouštěčů. U některých dětí je samozřejmě možné agresivitu zmírnit i správnou medikací.

3 CÍL PRÁCE

Tato práce si klade jako hlavní cíl analyzovat specifika zacházení a reakce osob s poruchami autistického spektra při mimořádných událostech a krizových situacích. Dílčími úkoly budou převážně:

- Analýza Evakuačního plánu Speciální mateřské, základní a střední školy v Praze 10 (dále jen MŠ, ZŠ, SŠ v Praze 10)
- Dojezdy jednotlivých složek IZS do této školy
- Celkové umístění a přístupnost školy pro složky IZS
- Vytvoření fotografií a piktogramů pro osoby s těžkou poruchou autismu pro usnadnění komunikace při vyklizovacím cvičení
- Návrh funkčního manuálu na zacházení s osobami s poruchami autistického spektra při mimořádných událostech a krizových situacích pro zasahující složky IZS.

4 METODIKA

4.1 Použité metody zkoumání

Pro tuto práci bylo použito hned několik metod. Jako první užitou metodu musíme zmínit analýzu SWOT Evakuačního plánu speciální mateřské, základní a střední školy v Praze 10. Další zkoumání nám potom umožnila mapová aplikace Mapy.cz, i přestože bylo v plánu užít aplikace GIS HZS, která se bohužel již delší dobu předělává, a tudíž není k dispozici. Důvodem pro užití této aplikace bylo především to, abychom mohli dobře zmapovat a analyzovat dojezdy jednotlivých složek IZS a zároveň i přilehlé okolí MŠ, ZŠ a SŠ v Praze 10.

V neposlední řadě je třeba zmínit i program Boardmaker Studio, který slouží k vytváření jednotlivých piktogramů a piktogramových vět pro osoby s poruchami autistického spektra. Na základě těchto piktogramů byly dále vytvořeny fotografie pro lepší názornost a doplnění piktogramů z tohoto programu.

Dalším užitým nástrojem byly případové studie jednotlivých pacientů s poruchami autistického spektra z naší ordinace, kteří mají zkušenosti se zásahy jednotlivých složek IZS, případně s krizovými situacemi.

4.1.1 SWOT analýza

SWOT analýza je jednou ze základních metod analýzy vůbec. Tato metoda se zaměřuje na slabé a silné stránky, stejně tak i na příležitosti a hrozby pro daný objekt nebo subjekt. Její název vychází z anglického jazyka a prvních písmen slov, jež jsou základem této metody. Jsou to slova Strengths – S (silné stránky), Weaknesses – W (slabé stránky), Opportunities – O (příležitosti), Threats – T (hrozby).

Tato metoda vznikla zhruba v 60. letech 20. století, avšak o to, kdo je jejím autorem se dodnes vedou spory. Původně byla tato metoda připisována Albertu Humphreymu, což byl Američan, jenž působil na Stanfordské univerzitě [18].

V rámci této metody rozdělujeme prostředí, které nám ovlivňuje náš objekt na prostředí vnitřní a vnější. Co se týče vnitřního prostředí, to je možné ovlivnit a přizpůsobit našim potřebám, což se o prostředí vnějším rozhodně říci nedá. Vnější prostředí je téměř nemožné ovlivnit nebo jen velmi málo.

Silné stránky (Strengths), označované písmenem S jsou součástí prostředí vnitřního a zaměřují se na to, v čem daný subjekt vyniká, je zvláštní nebo co jsou jeho výhody. Záměrem každého subjektu je samozřejmě udržet své silné stránky stále silnými. Toho lze dosáhnout neustálým zlepšováním, vzděláváním nebo i novými technologiemi.

Slabé stránky (Weaknesses), označované písmenem W jsou taktéž součástí vnitřního prostředí subjektu. Analýza slabých stránek se zaměřuje především na slabiny a nedostatky daného subjektu. Slabé stránky daného subjektu jsou nedílnou součástí SWOT analýzy, a to především proto, že umožňují minimalizaci dopadů následků oněch nedostatků. Pokud totiž nedochází k minimalizaci slabých stránek, může dojít k vážnému narušení fungování nebo existence daného subjektu.

Příležitosti (Opportunities), které se označují písmenem O jsou součástí prostředí vnějšího. Pod pojmem příležitosti, si ve SWOT analýze, můžeme představit možnosti pro daný subjekt na posílení své pozice nebo na další rozvoj. Pro každý subjekt je nesmírně důležitá správná identifikace těchto příležitostí a jejich následné využití. Díky těmto příležitostem totiž může daný subjekt maximalizovat své výsledky.

Hrozby (Threats), označené písmenem T jsou taktéž součástí vnějšího prostředí a pod tímto pojmem si můžeme představit ty skutečnosti a faktory, které nám mohou

daný subjekt ohrozit. Nesmírně důležité je ovšem zmínit ten fakt, že hrozby nemůže daný subjekt nijak ovlivnit, neboť tím, že se jedná o součást vnějšího prostředí, tak pro daný subjekt leží mimo dohled. Cílem každého subjektu a zároveň SWOT analýzy je snížit na minimum tyto hrozby, případně pokud to není možné, tak alespoň zmírnit jejich dopad na daný subjekt.

4.1.2 Boardmaker Studio

Program Boardmaker Studio je nástroj určený především pro rodiče, učitele a terapeuty jako podpůrný prostředek pro komunikaci. Tento program slouží k vyváření jednotlivých piktogramů nebo piktogramových vět, které umožňují celkové zlepšení komunikace s dětmi s těžkou formou PAS. Piktogramy vytvořené pomocí tohoto programu často slouží jako pomocník pro nácvik určitých dovedností – např. sprchování, čištění zubů apod. nebo jako názorná ukázka nějakého problému pro děti s PAS [19]. V rámci krizového řízení je tento program velmi dobře využitelný především pro usnadnění komunikace složkám IZS s těmito pacienty a pro nácvik určitých úkonů spojených například s evakuací, přesunem do bezpečné zóny apod.

Možnou nevýhodou tohoto programu je ovšem fakt, že je celý v anglickém jazyce, což pro některé osoby může být nemalou komplikací. Další nevýhodou je, že se v kartotéce obrázků zdaleka nenachází všechny obrázky, které bychom pro krizové řízení mohli využít a potřebovat.

Dalším mínusem této aplikace je to, že není úplně snadno dostupný. Dostupná je celkem dobře jeho free verze na vyzkoušení po dobu 30 dní, která samozřejmě nemá zpřístupněny všechny funkce a její další užívání si uživatel musí zaplatit. Zakoupení licence tohoto programu není zrovna levnou záležitostí a ona částka činí v přepočtu zhruba 10.000 Kč/rok [20].

Na stranu druhou ovšem tato aplikace poskytuje celkem velké množství interaktivních pomůcek pro osoby s PAS. U plné verze je možné obrázky vytisknout, dále je možné v tomto programu animovat, a i pro dítě jsou zde různé učební pomůcky. Další nespornou výhodou plné verze je i ten fakt, že pokud se zde nenachází obrázek na funkci, kterou potřebujeme, můžeme si v tomto programu vytvořit zcela nový.

Tento program je možné nadále propojit s online databází, která čítá všech 25.000 schválených, autorizovaných a jednotných symbolů, což je nesmírně důležité. Jednota v symbolech a znacích nám umožňuje určitou univerzálnost i v mezinárodní komunikaci, neboť obrázky jsou stále stejné, pouze jejich popisky se mění podle jazyka daného státu. Online propojení databáze s každým uživatelem navíc přináší neskonalou výhodu i pro nás v rámci krizového řízení. Pokud je totiž vytvořen nový symbol, je automaticky zařazen do databáze a roz distribuován mezi všechny jeho uživatele [21]. Tato skutečnost nám tedy otevírá nový prostor pro zlepšení právě v rámci krizového řízení.

Obrázek 2 - Snadné užití Boardmaker ve školách [21]

Obrázek 3 - Boardmaker pro každého [21]

Boardmaker Studio je poměrně dosti univerzální software. Je možné jej propojit jak s Windows, tak s MAC počítačem. Dále je pomocí iTunes dostupný i jako mobilní aplikace, což je jistě pro práci s ním nesmírně užitečné, neboť to umožňuje jej mít s sebou kdykoliv k dispozici [21].

Práce s tímto programem se zprvu zdá celkem složitá, ale pro jeho užití jsou v rámci této aplikace dostupné tutoriály, které jsou snadno pochopitelné. Jak již ovšem bylo zmiňováno výše, celý software, včetně tutoriálů a jeho funkcí je v anglickém jazyce.

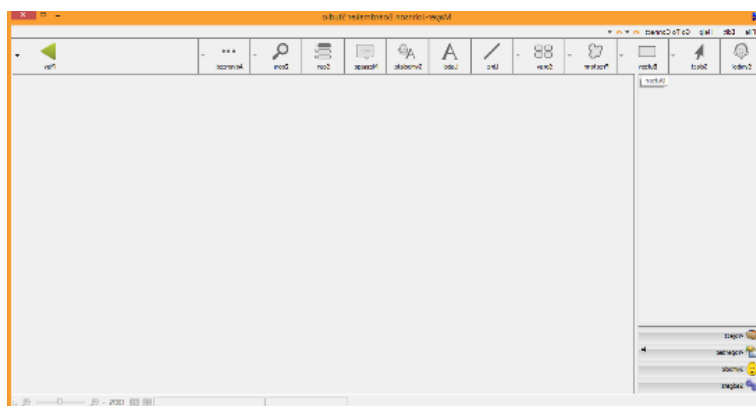
Pro tuto práci jsme ovšem využili pouze free verzi, platnou po dobu 30 dnů. Jako velkou nevýhodu tohoto programu musíme rovněž zdůraznit, že piktogramy, které pomocí tohoto software vytvoříme, není možné uložit v jiném formátu než boardmaker. Tato skutečnost celkově znesnadňuje další práci s tímto programem a námi vytvořenými piktogramy, protože nám díky free verzi není umožněno obrázky dále editovat a vkládat do jiných dokumentů.

Dalším problémem byla zároveň ta skutečnost, že v rámci tohoto programu není možné do obrázků vkládat textová pole, což by nám usnadnilo práci alespoň v tom měřítku, že by dané piktogramy byly v českém jazyce. Tato skutečnost se ovšem dá

obejít pomocí tlačítka PrintScreen a jeho následného vložení do programu Malování kde, již můžeme s tímto obrázkem dále pracovat a vkládat do něj textová pole. Pokud obrázky nadále upravujeme v Malování je zároveň možné je uložit v různých formátech, což nám usnadňuje jak vkládání těchto obrázků do textových dokumentů, tak jejich následné přečtení i na zařízeních, které nejsou vybavené programem Boardmaker Studio.

Obrázek 4 - Úvodní hláška Boardmaker Studio [19]

Obrázek 5 - Panel s aplikacemi [19]

4.1.3 Případová studie

Případová studie, též často označována jako kazuistika je metodou výzkumu založenou na zkoumání jednoho nebo malého množství konkrétních případů. Název kazuistika vychází z anglického slova case = případ a study = studovat. Případová studie se řadí mezi tzv. kvalitativní formy výzkumu a zaměřují se na

ucelené a komplexní studium řešení konkrétního problému nebo problémů [22]. Díky výsledkům z případových studií můžeme později zkoumat a aplikovat následná řešení na případy podobné. U případových studií je důležité především to, že primárně vychází z praxe, tudíž i většina jejích výsledků a řešení by měla přinášet především poznatky a zlepšení pro praxi.

5 VÝSLEDKY

5.1 Analýza Evakuačního plánu speciální mateřské, základní a střední školy v Praze 10

Mateřská, základní a střední škola v Praze 10 se nachází v Chotouňské ulici, čísl popisné 476. Tato speciální škola se zaměřuje na vzdělávání dětí s poruchami autistického spektra a k nim přidruženým dalším vadám a osob mentálně retardovaných.

5.1.1 Popis budovy a okolí školy

Budova je částečně situována do přilehlého Malešického parku. Budova školy je tvořena celkem dvěma patry, přízemím a suterénem. Ve druhém patře se nachází 3 učebny, logopedické pracoviště a strojovna. V patře prvním můžeme najít celkem 4 učebny a speciálně pedagogické centrum. První a druhé patro jsou propojeny pomocí 2 schodišť po obou stranách budovy a obě patra jsou průchozí.

V přízemí se nachází 2 učebny, 2 šatny, ředitelna a kancelář hospodářky. Navíc přízemí disponuje celkem třemi únikovými východy, a to konkrétně dvěma po stranách budovy, které navazují na schodiště prvního patra a jedním, nacházejícím se ve středu budovy, naproti ředitelně. Celé přízemí je spojeno dlouhou chodbou, čímž se stává celé krásně průchozím.

Co se týče suterénu, tak zde se nachází kuchyně, školní dílny, a především hlavní uzávěr plynu a elektřiny. Dále suterén disponuje dvěma bočními vchody z každé strany budovy, které mohou v případě nutnosti taktéž posloužit jako vchody únikové. Důležitou skutečností je ovšem ten fakt, že suterén není průchozí, v čemž můžeme spatřovat možné riziko.

Budova školy prošla před několika lety rozsáhlou rekonstrukcí, kdy byla k budově po jeho stranách přidělána 2 velká a dostatečně široká evakuační schodiště

a k nim přiléhající výše zmíněné evakuační východy. Rekonstrukce celkově zvýšila proveditelnost a rychlost možnosti evakuace osob z této budovy.

Jak již bylo zmíněno výše, budova se nachází částečně v přilehlém Malešickém parku a bohužel nedisponuje dobrou příjezdovou cestou. Tato příjezdová cesta se zdá být pro jednotky HZS a jejich vozy příliš úzkou, a navíc terén těsně před vchodem do budovy je poměrně členitý. Podle leteckých snímků se nám může jevit přístup přímo z Malešického parku, který se nachází nad budovou školy jako daleko schůdnější řešení.

5.1.2 Evakuační plán školy

Evakuační plán speciální MŠ, ZŠ a SŠ v Praze 10 se skládá celkem z následujících dokumentů – Požární evakuační plán, grafické zobrazení Evakuačního plánu, Požárního řádu školy, včetně stanovení požárních hlídek a detailního únikového plánu.

Podle požárního evakuačního plánu této školy, schváleného dne 4. září 2017, je maximální počet evakuovaných osob 110. Co se týče osob s omezenou možností pohybu, tak se zde v tuto chvíli vyskytuje 0 osob a se schopností pohybu samostatného 110 osob. Osoby a materiál se evakuují do prostoru přilehlého Malešického parku v tomto pořadí – osoby s omezenou schopností samostatného pohybu, osoby schopné samostatného pohybu, materiál podporující šíření požáru, materiál vysokých hodnot a materiál ostatní.

Požární evakuační plán této školy se celkem skládá z dokumentu, který má pouze 1 stranu, a tudíž je jeho správná analýza poměrně nesnadným úkolem, neboť neposkytuje dostatečné množství informací k analýze. Z tohoto důvodu jsme byli nuceni využít ještě jiných způsobů k získání informací k evakuaci osob z této budovy. K získání dalších podkladů jsme využili řízeného rozhovoru s pedagogy školy.

5.1.3 Návčik evakuace

Návčik evakuace osob s poruchami autistického spektra na této škole probíhá jedenkrát ročně. Tato evakuace probíhá pod pojmem tzv. vyklizovací cvičení a jeho úkolem je připravit, jak postižené osoby, tak pedagogy na možné vzniklé nečekané události a situace, spojené s evakuací dětí z budovy školy.

Pro osoby s PAS jsou obecně nečekané změny a situace velkou komplikací a mohou u nich vyvolat nežádoucí reakce. Děti s PAS jsou obvykle vzato velmi citlivé, a tudíž práce s nimi vyžaduje citlivost a porozumění jejich potřebám. Pokud totiž dojde k takové události, že dítě z nějakého důvodu utrpí psychický šok, později s námi může odmítat spolupráci. Když se zamyslíme nad tím, že k takovému „záseku“ ze strany dítěte může dojít ne jenom v rámci návčiku, nýbrž u skutečné mimořádné události, dostáváme se do velmi nepříjemné a nebezpečné situace. Navíc pokud uvažujeme v té rovině, že některé události mohou u dětí s PAS vyvolat až afektivní záchvat, tak ve chvíli vzniku například požáru v budově školy, může dojít k ohrožení života dítěte či pomocného personálu a pedagogů.

Jak jsme zmiňovali výše v naší práci, mnoho osob s PAS trpí hypersenzitivitou na sluchové podněty. V případě této školy je to odhadem zhruba čtvrtina dětí, které nesnesou hlasité zvuky. Pakliže hovoříme o možnosti vzniku například požáru, což z hlediska mimořádné události je asi nejpravděpodobnější možná příčina vzniku problému u takového zařízení, je třeba vzít v potaz to, jak negativně mohou ovlivnit zvuky ze zvláštních výstražných zařízení, na vozidlech složek IZS, reakce dětí s PAS a hypersenzitivitou na sluchové podněty.

Po praktické stránce ovšem děti z této školy na vyklizovací cvičení reagují velmi dobře. Důvodem je totiž skutečnost, že probíhá pravidelně, díky čemuž děti mají dostatek času nastalou situaci vnitřně dobře zpracovat a připravit se na ni. Z pohledu pedagogů, co se týče evakuace takového množství dětí, jsou největším

problémem schodiště. Děti se po nich přemísťují poměrně pomalu, což by za nastalé mimořádné události nebyl zcela žádoucí efekt.

Obrovskou výhodou nácviku evakuace této školy, z hlediska zasahujících složek, můžeme pozorovat v tom, že jsou zde pro složky IZS po celou dobu přítomni pedagogové, kteří s dětmi pracují a tudíž vědí, jak děti mohou na určité podněty a situace reagovat. Nadto je další nespornou výhodou skutečnost, že škola, v případě vzniku mimořádných událostí (pedagogové mají zkušenosti například ze zásahů ZZS při některých úrazech dětí v rámci výuky), automaticky informuje o nastalé situaci rodiče jednotlivých dětí.

Poslední vyklizovací cvičení trvalo celkem 5 minut a 16 sekund, což je rozhodně dobrý čas a zároveň doba, kdy by složky IZS měly na místo v klidu dorazit. Později se v této práci budeme zabývat dojezdy jednotlivých složek IZS na místo budovy školy.

5.2 SWOT analýza evakuačního plánu speciální mateřské, základní a střední školy v Praze 10

V této části se zaměříme na prezentaci výsledků spojených se SWOT analýzou evakuačního plánu speciální MŠ, ZŠ a SŠ v Praze 10. Celou tuto analýzu jsme založili na poznatcích z několika oblastí, a to konkrétně z Požárního evakuačního plánu, Evakuačního plánu, Požárního řádu školy, složení a rozdělení úkolů v rámci požárních hlídek, schématického plánu trasy evakuace a z osobních poznatků přímo na místě. K tomu všemu jsme přidružili ještě topografická data z portálu Mapy.cz.

Tabulka 2 - SWOT analýza evakuačního plánu

	S – Silné stránky	W – Slabé stránky
Vnitřní prostředí	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rozdělení odpovědnosti za jednotlivé úkony v rámci Požárního evakuačního plánu ▪ Správně nastavené pořadí evakuovaných osob ▪ Využití prostoru Malešického parku jako shromaždiště ▪ Dostavba únikových schodišť ▪ Dostatečné množství únikových východů ▪ Klíče od východů jsou univerzální a disponují jimi všechny dospělé osoby 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Výtahová šachta ve středu budovy – vyšší riziko šíření požáru ▪ Uzamykání evakuačních východů ▪ Požární hlídka je tvořena pouze dvěma osobami ▪ Požární hlídka nemá zástup v době nepřítomnosti ▪ Za otevření únikových východů je odpovědná pouze 1 osoba ▪ Neprůchozí suterén
	O – Příležitosti	T – Hrozby
Vnější prostředí	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Využití Malešického parku jako příjezdové cesty pro IZS ▪ Technické zprůchodnění suterénu ▪ Generální elektrický spínač na otevření všech únikových východů z ředitelny 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Špatná a příliš úzká příjezdová cesta pro vozový park HZS ▪ Malý manipulační prostor v okolí školy ▪ Špatně přístupný terén

Ve výše uvedené tabulce jsou přehledně rozděleny a sdruženy jednotlivé části SWOT analýzy. Níže se budeme zabývat jednotlivými body a důvody pro jejich zařazení do analýzy.

5.2.1 Silné stránky – S

Jako první bod je v tabulce uvedena skutečnost – dobré rozdělení odpovědnosti za jednotlivé úkony v rámci Požárního evakuačního plánu. Tato skutečnost je zde zmíněna především z toho důvodu, neboť co se týče rozdělení odpovědnosti v rámci požárních hlídek, tak ta zdaleka neodpovídá propracovanosti odpovědnosti v rámci

Požárního evakuačního plánu. Nedostatky v rámci požární hlídky budeme rozebírat podrobněji níže.

Dalším bodem je zde správně nastavené pořadí evakuovaných osob. Tento bod je nesmírně důležitý, neboť pořadí evakuovaných osob nám výrazně ovlivňuje rychlost evakuace. Následujícím a neméně důležitým bodem, který lze hodnotit velmi kladně, je využití prostoru Malešického parku jako shromaždiště pro evakuované osoby. Malešický park je dostatečně velký na to, aby se zcela zamezilo možnému vzniku úrazu hrozícího z příliš blízké vzdálenosti od budovy školy.

Za velmi dobrý krok můžeme zároveň považovat skutečnost, že klíče od všech vchodů jsou univerzální a disponují jimi všechny dospělé osoby.

Poslední silnou stránkou, vycházející z celkové připravenosti školy na vznik požáru a jiných hrozeb, je nedávná rekonstrukce školy a s ní související dostavba únikových východů a schodišť. Tímto krokem vzniklo dostatečné množství únikových východů.

5.2.2 Slabé stránky – W

Bohužel evakuační plán školy a s tím souvisejícími dokumenty disponují spíše větším množstvím slabých stránek než stránek silných. Jako první bod je zde zmíněna stará výtahová šachta ve středu budovy a s ní související vyšší riziko šíření požáru.

Obrovským nedostatkem v rámci Evakuačního plánu je rozhodně skutečnost, že se všechny dveře neustále zamykají, a to včetně únikových východů z důvodu, aby děti neopouštěly budovu školy bez dozoru. Tato skutečnost může mít za následek úmrtí mnoha osob. Navíc je za odemčení vchodových dveří odpovědná pouze jedna osoba. Při rozmístění všech únikových východů je téměř nemožné, aby jedna osoba stihla otevřít všechny, a navíc je tatáž osoba pověřena uzávěrem hlavního uzávěru

plynu a elektřiny, který je v suterénu. Jak bylo zmiňováno výše v této práci, suterén budovy je na rozdíl od přízemí neprůchozí, tudíž je zde velké riziko uvíznutí odpovědné osoby v případě rozšíření požáru. Navíc pokud se podíváme na vcelku nedávnou událost z března 2018 z ruského města Kemerovo, kdy v důsledku uzamčených únikových východů zemřelo v obchodním centru více než 60 osob, je riziko spojené s pozdním odemčením východů, zcela nepřijatelné.

Dalším poměrně rozsáhlým problémem a mezerou v evakuačním plánu je ta skutečnost, že je požární hlídka tvořena pouze dvěma osobami a v plánech není uveden záskok v případě nepřítomnosti. Tato skutečnost může opět vést k ohrožení evakuovaných osob, neboť právě jeden ze členů požární hlídky je odpovědný za odemčení únikových východů, kterých je celkem 5. Takovéto číslo by za normálních okolností pro budovu tohoto typu bylo více než dostačující, avšak problémem je malé množství odpovědných osob za odemčení únikových východů, obzvláště když je suterén budovy neprůchozí.

5.2.3 Příležitosti – O

Jako jednu z možných příležitostí pro celkové zlepšení přístupnosti školy pro těžkou techniku HZS, vidím využití Malešického parku jako příjezdové cesty. Tento přístup je možný z horní části parku z ulice Malešická, kde vozidlům HZS nestojí v cestě žádné překážky.

Dalším bodem na celkové zlepšení zajištění školy, můžeme spatřovat v možnosti malé přestavby suterénu budovy, tak aby se stal průchozím. To je důležité především kvůli přítomnosti hlavního uzávěru plynu a elektřiny, a tudíž k možnosti lepšího přístupu k němu.

Obrovským technickým řešením na hladší a plynulejší průběh evakuace je nadále možnost umístění generálního spínače na otevření všech únikových východů

najednou v kanceláři ředitele školy, čímž by se snížilo na minimum nebo eliminovalo riziko spojené s pozdním odemčením únikových východů.

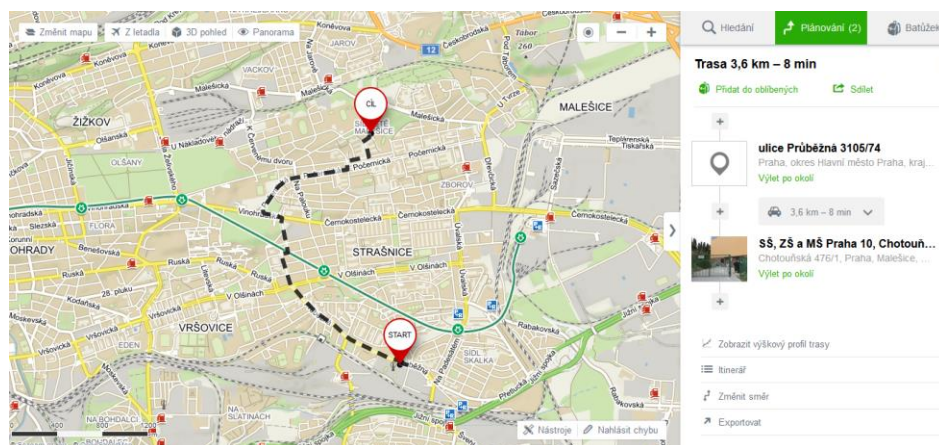
5.2.4 Hrozby – T

Hrozby vyplývající z umístění budovy školy spočívají především v tom, že jediná příjezdová cesta k budově je poměrně úzká. Pro úplnou představu je zde prostor zhruba na šíři jednoho osobního automobilu, a navíc jsou po celé délce příjezdové cesty zaparkované osobní automobily. Dalším rizikem je i poměrně malý manipulační prostor v okolí školy, a ne příliš dobře přístupný terén. Přístup k budově je možný po jednom úzkém schodišti a vedle něj se nachází poměrně hustá a vysoká vegetace, které znemožňuje případný zásah složek IZS.

5.2.5 Dojezdy jednotlivých složek IZS k budově školy

Pro úplnou představu o místě zásahu jsme se rozhodli, doplnit výše uvedené informace o topografická data. Pro ucelení všech poznatků jsme se zároveň rozhodli prozkoumat dojezdy jednotlivých složek IZS z nejbližších stanic.

Nejbližší stanicí Hasičského záchranného sboru je stanice č. 5 – Strašnice a nachází se v Průběžné ulici. Podle dat z portálu Mapy.cz je běžný dojezd za normálního provozu zhruba 8 minut. Musíme ovšem brát v potaz tu skutečnost, že portál Mapy.cz je určen především pro běžné uživatele, nikoliv pro IZS. Dle našeho odhadu by tudíž měli být příslušníci u budovy školy v čase cca. 5 minut.

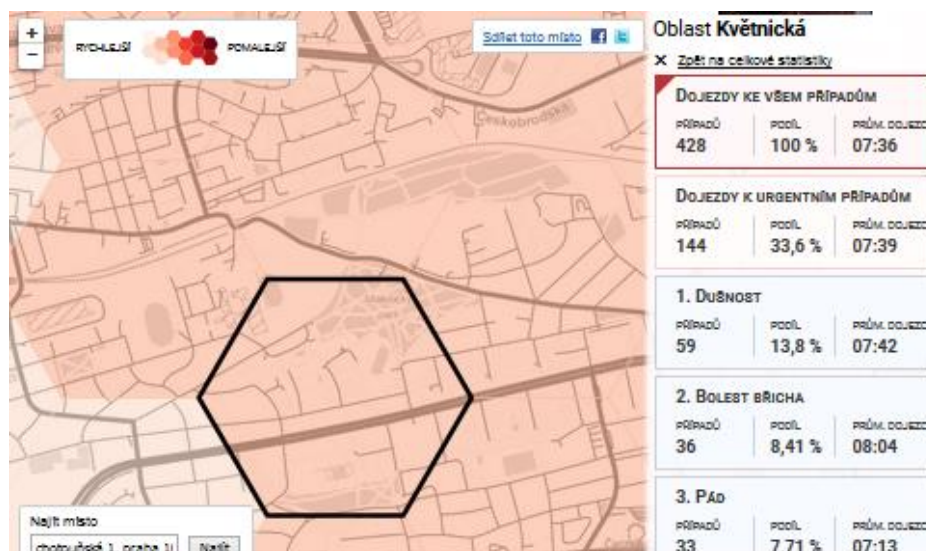
Obrázek 6 - Dojezd HZS [23]

Další složkou IZS, kterou jsme se v této práci zabývali, byla Policie České republiky. Nejbližší stanicí k budově školy je MO Strašnice, které se nachází v ulici V Zátocce. Stejně jako u HZS sboru, i zde byla stanovena doba dojezdu 8 minut. Avšak, pokud budeme postupovat v úvahách podobný směrem jako u HZS, lze tuto dobu zkrátit až na 5 minut.

Obrázek 7 - Dojezd PČR [24]

U ZZS byla ovšem situace zcela odlišná. Vzhledem k velkému množství výjezdových skupin a stanic, nebylo možné zcela jistě určit obvod, kam tato škola spadá. Naštěstí ZZS HMP dalo ve spolupráci s deníkem iRozhlas.cz dohromady velmi zajímavou aplikaci, kde si každý může vyhledat průměrnou dobu dojezdu ZZS na jakékoliv místo v Praze. Podle této aplikace je průměrná doba dojezdu ZZS do ulice Chotoušská něco kolem 7 minut a 36 sekund.

Obrázek 8 - Dojezd ZZS [25]

5.3 Případové studie dětí s poruchami autistického spektra při vzniku požáru

V rámci této práce jsme se zabývali případovými studiemi dvou pacientů, kteří zažili mimořádnou událost. Oba tyto případy mají shodný jmenovatel a tím jen požár. Vzhledem k povaze této práce a analýze evakuačního plánu speciální MŠ, ZŠ a SŠ v Praze 10 je požár asi nejvhodnější mimořádnou událostí ke zkoumání pro naši práci, neboť z hlediska četnosti výskytu je asi nejčastější situací se kterou se mohou naši pacienti setkat.

V prvním případě se budeme zabývat požárem bytu, kdy tento případ je pro nás velmi zajímavý, co se týče chování složek IZS, ale reakce dítěte je zde spíše upozaděna. Naopak v druhém případě nejsou natolik zajímavé postupy složek IZS, ale právě reakce dítěte na vzniklou událost.

5.3.1 Případ první – požár bytu

V této části se budeme zabývat případem maminky a jejího dvouletého autistického syna při požáru bytu. Maminka dítěte popisovala situaci, tak že jednoho prosincového večera ukládala syna ke spánku, když zjistila, že ve vedlejším

bytě pravděpodobně hoří. Vzhledem k tomu, že v jednom z horních pater tou dobou bydleli majitelé domu, šla je o této situaci informovat. Majitelé domu se po vyklonění z balkonu přesvědčili, že několik pater pod nimi skutečně hoří a zavolali na tísňovou linku HZS. Matka poté šla do svého bytu pro svého syna a majitelé domu běželi dolů a upozorňovali ostatní nájemníky o vznikajícím nebezpečí.

Když matka vyšla s dítětem v náručí na chodbu, zavolal na ni majitel domu, že už asi nestihnou projít bezpečně dolů a ať se schová s dítětem nahoře u nich v bytě. Matka tak učinila, ale neuvědomila si, že zplodiny a kouř, které stoupaly nahoru, mohou ohrozit ji a dítě na životě. Matka se schovala s dítětem v jednom malém pokoji a čekala na příchod příslušníků HZS, při čemž se jí tato chvíle zdála nekonečná.

O pár minut později, jeden z příslušníků HZS dorazil na místo a našel je. Informoval matku o tom, že si od ní vezme dítě a pro ni si přijde druhý kolega a odvede ji dolů. Matka se pochopitelně bránila a odmítala hasiči dítě vydat. Po chvíli se jí však podařilo přesvědčit a dítě předala. Když dorazil druhý kolega, nasadil jí dýchací masku a vyvedl ji z hořícího domu.

Poté co se ocitla mimo nebezpečí, vyžadovala navrácení syna do svého náručí, ale to jí bylo zprvu odepřeno. Zde můžeme pozorovat první pochybení ze stran příslušníků HZS, neboť matka i dítě tím utrpěli trauma.

Další nepříjemností pro dítě a matku, které nám matka popisovala byl fakt, že jednání ze strany ZZS bylo velmi neohleduplné. V podstatě je jen zajímavý jejich stav a zda se nenadýchali zplodin, ale to že je dítě vysoce rozrušené a matky žádost na to, že se musí napít a uklidit někam do ústraní, byl pomíjen. Jak bude později zmíněno v manuálu, respektovat instrukce doprovodu osoby s PAS, je více než nutností pro správné zvládnutí situace.

Abychom však jen složky IZS nekritizovali za špatný postup v tomto případě, je nutné zmínit, že po nějaké době byla žádost matky na materiální zajištění sebe a svého dítěte (matka měla na sobě v prosinci pouze tričko s krátkým rukávem a dítě dupačky) vyslyšena a příslušníci HZS došli do bytu pro potřebné – bundy, kočárek apod.

Jako nejlepší však matka hodnotila přístup přítomných příslušníků Policie ČR. Ti jí jako první poskytli klidný prostor pro ni a její dítě ve služebním voze a potřebné tekutiny. Zde musíme upozornit na výborný přístup ze strany Policie ČR, neboť tímto jednoduchým krokem, dokázali zmírnit dopady, které tato traumatická situace pro matku a pro dítě představovala.

Zajímavou skutečností, která nám v tomto případě nastala je ovšem ta, že dítě, které je jinak velmi citlivé na sluchové a hmatové podněty, zde bylo vcelku v klidu. Tento klid lze však přičítat skutečnosti, že situace, v níž se matka a dítě nacházeli byla poměrně dosti náročná, tudíž dítě nemělo příliš mnoho prostoru na vyhocení situace.

5.3.2 Případ druhý – požár v hotelu

Tento případ je od případu prvního velmi odlišný, neboť zde nebudeme rozebírat postup složek IZS, ale reakce 14letého chlapce na požár v hotelu, kde byl ubytovaný.

K požáru hotelu došlo opět večer, tentokrát ovšem v létě. Náš chlapec, o kterém je tu řeč, byl již v posteli a spal. Když k němu přišla babička, že v hotelu hoří a chce, aby vstal – reagoval chlapec rozzlobeně a komentoval nastalou situaci slovy: „Že si ty lidi nedají pozor!“.

Dalším pozoruhodným faktem je ovšem to, že ač tento chlapec hodně používá elektroniku, jako je například mobilní telefon a dal by se označit za osobu, která je na ní závislá, tak jediné, co si chlapec chtěl a „musel“ vzít s sebou byla hračka

plyšového psa. Tuto hračku označil pojmem „To je můj jediný kamarád, tomu se nesmí nic stát!“ a až obsesivně trval na tom, že si ji musí vzít s sebou. Elektronika, boty ani oblečení jej nezajímaly a šel z pokoje bos, pouze v pyžamu.

Navíc po uhašení požáru hasiči, se tento chlapec odmítal vrátit do hotelu. Báł se, že může požár vypuknout znovu a až do konce pobytu trval na tom, aby s ním spal otec v posteli. Což u 14letého chlapce, není zcela běžné jednání. Navíc tento chlapec do dnes trpí strachem z ohně a při tom, když srovnáme oba případy, přišel tento chlapec do styku s mnohem menším nebezpečím.

5.4 Sady piktogramů a fotografií pro osoby s PAS

V této práci jsme se snažili zaměřit především na celkové usnadnění komunikace a zlepšení zacházení s autistickými pacienty. Z tohoto důvodu jsme se pokusili vytvořit sady piktogramů a doprovodných fotografií. V této kapitole si ukážeme pouze některé z těchto piktogramů a okomentujeme je. Zbytek piktogramů bude uveden v přílohách.

Většina níže popsaných piktogramů byla vytvořena pomocí softwaru Boardmaker Studio.

Obrázek 9 - Piktogram policista [26]

Obrázek 10 - Fotografie policista [27]

Jak je můžeme vidět výše, piktogram policisty byl doplněn reálnou fotografií a popiskem. Tato skutečnost je důležitá především pro to, že obrázky nemusí být zcela odpovídající realitě. Dítě, které je naučeno z obrázku, že policista má mít modrou uniformu, tak může být rozhozena při zásahu, když policista má na sobě například reflexní prvky či žlutou reflexní vestu. U policejních složek pozorujeme asi největší množství různých kusů uniforem, ve srovnání s ostatními složkami IZS. Tato skutečnost platí i pro vozový park Policie ČR.

Obrázek 11 - Piktogram policie [26]

Obrázek 12 - Fotografie policie [28]

Vzhledem k poměrně velkému množství obrázků, které byly v rámci této práce vytvořeny, je zbytek piktogramů umístěn v přílohách (A, B).

5.5 Manuál na pro složky IZS na zacházení s osobami s PAS

5.5.1 Úvod do manuálu

Jedním z hlavních cílů této práce bylo vytvoření manuálu a doporučení pro jednotlivé složky IZS na zacházení s osobami s PAS. Vzhledem k tomu, že tyto osoby jsou velice citlivé, jak bylo v této práci několikrát zmíněno, je vytvoření manuálu zacházení s nimi nutností. Tyto osoby se často chovají velmi nepředvídatelně a impulzivně, čímž mohou ohrozit zásah složek IZS. Ministerstvo zdravotnictví v roce 2010 zveřejnilo dokument, který se jmenuje Desatero komunikace s pacienty s PAS. Tento dokument může být velmi nápomocný, avšak není zcela kompletní, a i přes dodržení všech postupů, může dojít v místě zásahu k nepříjemnostem ze strany pacientů. Tento dokument totiž není zcela přesný a neobsahuje všechny druhy

komunikace se všemi formami autismu a zaměřuje se především na komunikaci s pacienty v rámci zdravotnických zařízení.

Ministerstvo zdravotnictví taktéž pro osoby s PAS vydalo a schválilo v roce 2019 tzv. Průkaz PAS. Tato kartička, na jejímž vzniku se podílela například MUDr. Jana Schmidtová, je dalším velmi užitečným nástrojem pro zlepšení komunikace s pacienty v místě zásahu složek IZS.

Obrázek 13 - Průkaz PAS [29]

Jak můžeme vidět, onen průkaz je dvojjazyčný, což jeho držitelé může výrazně usnadnit komunikaci se složkami IZS i v zahraničí. Důležitou poznámkou ovšem je i ten fakt, že nošení tohoto průkazu u sebe není pro pacienty s PAS povinné. Členové složek IZS nemohou tudíž vždy spoléhat na to, že jej pacient má u sebe. Abychom tudíž mohli vytvořit postup, jak zacházet s těmito pacienty je potřeba pochopit jeden ze základních principů, jak předcházet agresi u těchto osob.

Existují totiž tři fáze agrese, které se musíme naučit rozlišit a zpracovat v náš prospěch. Tyto fáze jsou rozčilující, agresivní a zklidňující a pokud s nimi budeme umět pracovat vyhneme se mnoha nepříjemnostem na místě zásahu. Nejlepší ze všeho je ovšem prevence, tj. předcházení situacím, které by mohly pacienta rozrušit. Toho lze dosáhnout několika prostředky – ignorací pacientova chování (počkáme,

dokud se pacient neuklidní), převedení pacientovi pozornosti jinam nebo můžeme dát pacientovi za pravdu [30,31]. Zde pozor! Mnoho pacientů s PAS pozná, pokud jim neříkáme pravdu a lež v nich může vyvolat agresi, tudíž pokud musíme pacientovi lhát, měli bychom si být jisti, že alespoň část informací, kterou mu sdělujeme, je pravdivá.

5.5.2 Manuál pro složky IZS

1) Průkaz PAS:

- **Ano** – **důkladně** si jej prohlédněte, jsou zde uvedena specifika postižení.

2) Doprovod:

- **Přítomen** – komunikujte **přednostně** s ním.
- **Nepřítomen** – přiřadte osobě se zvláštní péčí osobu, která jej bude mít po celou dobu na starost.

3) Komunikace:

- **Vyvarujte se nepravdě, nepřesnostem, dvojsmyslům či ironii** – nebudou Vám rozumět, případně budou jednat jinak, než očekáváte.

Reaguje osoba s PAS slovně?

- **Ano** – Mluvte v **krátkých, jednoduchých a jasných** větách či sděleních.
- **Ne** – Využijte piktogramy z přílohy.

4) Nezvyklé reakce:

- **Zrakové/sluchové/čichové podněty** – odvedte osobu se zvláštní péčí z dosahu podnětu do klidu či ústraní.
- **Hmatové podněty** – osoby s PAS **nesnesou nečekané doteky**, pokud se jich dotýkat musíte, včas je na to upozorněte.

5) Agrese:

- Může se objevit **nečekaně**, kdykoliv, a to i na běžné podněty.
- **Nepodávejte** tlumící léky, některé naopak vyvolávají paradoxní reakci.

6) Impulzivita:

- **Nepouštějte** dotyčného z dohledu. Osoby s PAS často jednají impulzivně – hrozí riziko poranění.

7) Rituály:

- **Nepřerušujte** rituály a návyky osob s PAS, pokud to není nezbytně nutné – mohou na to reagovat impulzivně.

8) Pitný režim:

- **Hlídejte pitný režim!** Mnoho těchto osob si neuvědomuje, že již hodiny nemělo žádné tekutiny – hrozí dehydratace.

5.6 Navrhovaná opatření

Tato práce si kladla za jeden z dílčích cílů vytvoření funkčního manuálu na zacházení s osobami s PAS pro složky IZS. Byla by ovšem škoda, kdyby tato práce zůstala pouze prací teoretickou. To je důvodem k návrhu níže uvedených opatření pro celkové zlepšení práce jednotlivých členů složek IZS při interakci s dětmi a osobami s PAS.

Mezi navrhovaná opatření tedy patří:

- Distribuce manuálu pro zacházení s osobami s poruchami autistického spektra mezi jednotlivé složky IZS
- Distribuce příloh manuálu – piktogramů, které budou sloužit pro usnadnění komunikace s osobami s PAS, především dětmi
- Série přednášek pro členy IZS, aby došlo k představení a seznámení členů složek IZS s celou problematikou
- Praktické nácviky členů složek IZS pro práci s dětmi s poruchami autistického spektra

6 DISKUZE

Úvodem je třeba sdělit že tato práce si nekladla za cíl podrobně popsat jednotlivé poruchy autistického spektra, neboť každé odvětví z těchto poruch snadno vydá na samostatnou publikaci. Cílem této práce bylo především umožnit nahlédnout do této problematiky i osobám, které nejsou v této oblasti zcela zběhlí a ukázat jim alespoň malý náhled a orientaci. To se týká především jednotlivých členů složek IZS, neboť vzhledem k tomu, jaké potíže mohou osoby s PAS na místě zásahu způsobit, je otevření tohoto tématu více než nutností.

V České republice, ale i celosvětově se otázka osob s poruchami autistického spektra při mimořádných událostech a krizových situacích začíná teprve řešit a celá její problematika ústí na povrch. V celosvětové měřítku dosud neexistuje žádná publikace, manuál či návod, jak s dětmi s PAS v rámci krizových situací pracovat.

Když se podíváme do minulosti, jsou PAS v podstatě novou záležitostí, ve srovnání s jinými odvětvími psychiatrie a psychologie. I přes tento fakt tento obor zažívá neskutečný boom a množství sil a prostředků, které se do něj investují roste rapidním tempem. Tento jev nastal především z toho důvodu, že se o poruchách autistického spektra začíná obecně více hovořit, a tak se tato problematika dostává i do povědomí běžné populace.

Jak je v této práci uvedeno, za dřívějšího režimu se mnoho osob, ať už mentálně retardovaných nebo právě s PAS, umisťovalo do speciálních zařízení a běžná populace s nimi nepřišla tak snadno do styku. Tento trend je ovšem našťastí v současnosti v úpadku. To však pro příslušníky IZS, a i ostatní přináší nečekaná a nová úskalí v běžném životě.

Zatímco dříve bylo spíše vzácností se s těmito osobami setkat, dnes je to zcela běžné. S osobami s PAS se běžně setkáváme v prostředcích hromadné dopravy, v nemocnicích či školách. Z toho vyplývá i větší možnost střetu těchto osob se

složkami IZS v rámci mimořádných událostí a krizových situací. Riziko setkání těchto osob se složkami IZS lze spatřovat především v tom, že jsou od běžné populace na první pohled těžko rozeznatelní, a tak snadno může dojít k vyhocení situace, která ne zřídka končí agresí či impulzivním jednáním ze strany pacienta.

Tyto nečekané situace tudíž vyžadují lepší připravenost složek IZS. Samozřejmě, že nemůžeme tvrdit, že tato práce má absolutně ve všem pravdu a popisuje všechny možné situace, které mohou nastat, avšak jako odrazový můstek pro tuto problematiku slouží dobře. V této práci šlo spíše o vystihnouti těch oblastí, které se v místě zásahu mohou stát příčinou krize. Snažili jsme se o zasazení jednotlivých případů do souvislostí – například hypersenzitivitu a s ní spojené nestandardní chování osob s PAS, které většinou vychází ze strachu z neznámého apod.

V rámci této práce jsme se zároveň snažili o vymezení pojmů mimořádná událost a krizová situace, protože ne vždy se v praxi setkáváme se správným vnímáním těchto pojmů. Mnoho osob často tyto pojmy zaměňuje, což pak snadno vede k nesprávnému pochopení situace. Navíc je třeba zdůraznit, že byly vybrány typové činnosti, kde je možné nejčastější setkání s dětmi s PAS. Zde je třeba především rozvést teorii o typové činnosti AMOK – čili aktivní střelec.

V poslední době se nám, a především v zahraničí, množí správy o vzniku aktivních střelců do budov škol. Posledním takovýmto incidentem byl útok dvou aktivních střelců ve STEM School Highlands Ranch v USA z letošního 7. května. Při tomto útoku bylo zraněno celkem 9 studentů, z nichž jeden svým zraněním podlehl [32].

V roce 2018 bylo ve Spojených státech amerických zabito během střelby ve školách celkem 113 osob. Agentura Federal Emergency Management Agency (FEMA) tvrdí, že během roku 2018 došlo celkově k devadesáti čtyřem útokům, kdy bylo užito střelné zbraně [33]. Tato čísla jsou ohromující. Pokud vezmeme v úvahu zvyšující se tendenci množství takovýchto útoků, měli bychom být na obdobné situace

připraveni. Navíc při představě, že se nám do takového incidentu přimotá i dítě s PAS, mohou pro složky IZS v místě zásahu vzniknout nepředvídatelné komplikace.

Pro hromadné útoky ve školách ovšem nemusíme chodit pouze do zahraničí. I v České republice se v posledních letech objevili. Je pravdou, že se sice nejednalo o útok střelnou zbraní, nýbrž nožem. Tento útok ze Žďáru nad Sázavou z října roku 2014 je jeden z incidentů, který byl u nás silně medializován a stále si jej vybavíme při zmínce o útoku ve školách. I tento útok si nakonec vyžádal jeden lidský život a několik dalších studentů bylo zraněno [34].

Pokud budeme tuto problematiku a problematiku dětí s PAS vztahovat k MŠ, ZŠ a SŠ v Praze 10, je třeba upozornit na to, že v této škole, kde je výskyt dětí s PAS a jinými disfunkcemi vcelku koncentrovaný, by takovýto útok znamenal nemalý problém.

Je sice pravdou, že se škola neustále zamyká, a tudíž by se cizí osoba do školy dostat v žádném případě neměla, ale pokud by skutečně k takovému narušení cizí osobou došlo, tak právě skutečnost, že se škola zamyká by mohla být pro děti a jejich doprovod osudná.

V rámci této práce jsme se zaměřili i na důkladné prostudování evakuačního plánu výše uvedené speciální školy, kde jsme upozorňovali na skutečnost, že dochází k neustálému uzamykání všech vchodů, včetně únikových. Tento fakt představuje nemalé riziko pro děti ať už v rámci požáru, tak i v rámci možného vniknutí nebezpečné osoby do budovy školy. Součástí analýzy bylo i podrobné zkoumání dojezdových časů jednotlivých složek IZS. K tomuto účelu byl využit server Mapy.cz, který pochopitelně není nejlepším zdrojem.

Je více než jasné, že pro takovouto analýzu by bylo daleko vhodnější využít portál GIS HZS, který byl v době vytváření těchto dojezdových tras v rámci této bakalářské

práce dočasně mimo provoz, neboť se připravovala jeho nová verze. Ze všech možných topografických dat, bylo tedy nejvhodnější užít Mapy.cz. Samozřejmě, že někteří mohou namítat, že vhodnější by bylo využití map z GoogleEarth, avšak data, která nám tato aplikace poskytovala ve srovnání s Mapy.cz, se nejevila jako dostatečná.

Dalším faktorem, který hraje proti je nácvik evakuace, jenž proběhl v rámci vyklizovacího cvičení. Škola nám, vzhledem ke stavu dětí, nedovolila provést cvičení se složkami IZS, které by jistě přineslo mnohem lepší a ucelenější poznatky v této oblasti než pouze cvičení vyklizovací. Zde rozhodně můžeme pozorovat velký prostor na zlepšení do budoucna, neboť v disciplínách jako jsou tyto, je praxe tou nejcennější zkušeností. Jednotliví členové složek IZS by si při takovém cvičení měli možnost vyzkoušet práci s dětmi s PAS a z jejich poznatků by se mohl vytvořit ucelenější a praktičtější manuál na zacházení s těmito pacienty.

Další nespornou výhodou vyplývající z reálného cvičení dětí a složek IZS, je skutečnost, že děti by dostaly prostor a čas na psychické zpracování změn, které souvisí s takovýmto cvičením. Když děti budou mít dostatek času na to si osahat techniku a okoukat jednotlivé příslušníky zasahujících složek, bude to znamenat do budoucna lepší spolupráci při krizových situacích ze stran těchto pacientů.

Případové studie našich dvou pacientů nám ovšem také přináší nový pohled na zásahy složek IZS, kdy účastníky jsou osoby s PAS. Z jejich výpovědí lze usoudit, že jejich potřeby a jednání jsou v rámci zásahu složek IZS, zcela odlišné. Tyto případy samozřejmě nelze aplikovat generálně na všechny případy takových zásahů, už jenom z toho důvodu, že každý případ, dítě a jeho potřeby jsou jiné.

Oba tyto případy jsme se snažili rozebrat a analyzovat nejpodrobněji, co nám získaná data umožnila a je pravdou, že výpovědi obou matek mohou být částečně zkreslené. Avšak pro dokreslení toho, jak to může v místě zásahu probíhat nám

posloužila velmi dobře. Abychom získali nejuvěrohodnější data, bylo by samozřejmě ideální, promluvit si i se zasahujícím příslušníky jednotlivých složek. Získat ovšem tyto citlivé informace, kdo konkrétně v těchto situacích zasahoval, je téměř nemožné. To je důvodem, proč se musíme spokojit pouze s výpovědí zasažených osob.

Další z částí této práce jsou piktogramy a fotografie pro osoby s PAS. Piktogramy vytvořené pomocí softwaru Boardmaker nelze považovat za zcela ideální už jenom proto, že tato aplikace je v angličtině, tudíž některé významy slov se nemusí nutně shodovat. Tato skutečnost nám velmi zkomplikovala práci, protože některé situace jsme museli opisovat pomocí jiných slov a více o tom přemýšlet. Tato databáze piktogramů, ač je největší na světě například vůbec neobsahuje slova jako je bezpečí, neboj se a podobně.

Tímto se nám otevírá další prostor pro diskuzi, zda by nebylo vhodné vytvořit podobně obsáhlý program v českém jazyce. Ano, máme zde programy, které se na tuto oblast zaměřují, avšak jejich databáze je s databází Boardmaker zcela nesrovnatelná a nedostačující. Navíc v porovnání s aplikací Boardmaker je jejich cena mnohem výše, než by bylo vhodné – vezmeme-li v potaz často ne příliš snadnou finanční situaci rodin s dětmi s PAS.

I zde by ovšem někteří mohli namítat, že existuje verze Boardmaker v českém jazyce. Její pořízení však stojí více než 10.500 Kč a podle hodnocení je nedodělaná a neposkytuje tolik znaků a výhod jako její anglická verze.

V neposlední řadě je také potřeba prodiskutovat výstup z této práce, a to konkrétně manuál pro zacházení s osobami s PAS, určený pro složky IZS. Je pravdou, že tento manuál neobsahuje všechna doporučení, které by možná obsahovat měl, avšak je to první dokument tohoto typu. Pokud by se touto problematikou začalo zabírat větší množství odborníků, můžeme s jistotou říci, že

celkové vnímání osob s PAS při mimořádných událostech a krizových situacích, by šlo výrazně nahoru. Navíc by bylo ideální propojit tyto piktogramy s piktogramy, které jsou určené pro sluchově postižené, pro které se již cvičení a manuály v rámci IZS dávno vytvořili. Manuál by samozřejmě bylo vhodné doplnit řadou cvičení a seminářů pro složky IZS a rozšířit jejich povědomí o dětech a osobách s PAS.

U mnoha příslušníků z řad Policie, HZS či ZZS se ne zřídka setkáváme s tím, že vůbec netuší, že něco takového jako poruchy autistického spektra existují, a tudíž ani nevědí, že je potřeba s nimi zacházet výrazně odlišně než s běžnou populací.

S ohledem na to, jak se nám poslední dobou mění prostředí a podmínky práce při mimořádných událostech a krizových situacích, je potřeba začít prosazovat i legislativní změny na této úrovni. Nepochybně se poslední dobou setkáváme s pojmy jako je autismus, čím dál častěji, a to je důvodem, proč by vůbec neškodilo i v rámci krizového řízení ustavit samostatný orgán, který by se zabýval potřebami těchto osob v rámci krizí. V této práci jsme se bavili většinou o krátkých zásazích, avšak v rámci krizového řízení je nutné pamatovat i na dlouhodobější problémy, které mohou nastat.

Zde se bavíme především o dlouhodobějších evakuacích například v rámci povodní či jiných podobných událostí. Mnoho osob s PAS má problém například s vyprazdňováním mimo domov. Jestliže hovoříme o dlouhodobější evakuaci, je toto stav, který představuje velké riziko zdravotních komplikací u jedince, který se jinak doposud jevil jako jedinec zdravý.

Následující logickou otázkou nám samozřejmě přináší i ten fakt spojený s dlouhodobou evakuací, jako je absence doprovázející osoby u těchto klientů. Bez osoby, která by se nám o našeho pacienta v rámci dlouhodobé evakuace starala, může dojít k mnoha konfliktům například s běžnou populací. Pro tyto osoby by měly být tudíž vyhrazeny síly a prostředky na podchycení těchto skutečností. To

může být formou dočasného umístění do speciálního zařízení, kde se o tuto osobu postarají, případně vyhrazeným místem v rámci evakuace pro tyto osoby.

V závěru diskuze bychom rádi zmínili, že problematika osob s poruchami autistického spektra je značně komplikovaná a neexistují na ni jednoznačné odpovědi. Ani se nesnažíme tvrdit, že se nám ji podařilo celou obsáhnout a vyřešit. Takové tvrzení by bylo poměrně dosti pošetilé, vzhledem k rozsáhlosti tohoto tématu. Snahou této práce bylo především přiblížení problematiky i pro laickou veřejnost a složky IZS, kteří pochopitelně nemají tak hluboké znalosti a vytvoření snadných řešení, která by těmto lidem v případě krizových situací a mimořádných událostí mohla být nápomocná.

7 ZÁVĚR

Závěrem této práce bychom rádi zdůraznili, že hlavním důvodem vzniku této práce byla absence jakékoliv metodiky na zacházení s osobami s poruchami autistického spektra při mimořádných událostech a krizových situacích. Jako jeden z hlavních cílů této práce, bylo vytvoření manuálu a piktogramů, které mají usnadnit práci s těmito pacienty a zlepšit komunikaci s nimi.

Na názorných příkladech 2 případů jsme si ukázali, jak je důležité nějaký manuál pro zacházení s těmito osobami mít, neboť tyto osoby často jednají odlišně než běžná populace.

Poměrně dosti rozsáhlou částí této práce byla i důkladná analýza evakuačního plánu speciální mateřské, základní a střední školy v Praze 10 a návrh řešení. Tato část práce byla poměrně složitá, neboť bylo za potřebí dát dohromady velké množství informací z mnoha zdrojů pro vytvoření kompletní představy o této situaci.

Nedílnou součástí této práce bylo také navržení sad piktogramů a fotografií pro osoby s poruchami autistického spektra pomocí programu Boardmaker Studio pro usnadnění komunikace s pacienty s PAS.

Všechny cíle a výsledky, které jsme očekávali tato práce beze sporu splnila a věříme, že její přínos v této oblasti bude dobrým odrazovým můstkem.

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

IZS – Integrovaný záchranný systém

MU – Mimořádná událost

PAS – Poruchy autistického spektra

AS – Aspergerův syndrom

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů
2. Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů
3. Krizové stavy, Portál krizového řízení HZS JmK. *Portál krizového řízení HZS JmK* [online]. Copyright © 2001 [cit. 14.04.2018]. Dostupné z: <http://krizport.firebrno.cz/dokumenty/vyhlasovani-krizovych-stavu>
4. Dokumentace IZS - Hasičský záchranný sbor České republiky. *Úvodní strana - Hasičský záchranný sbor České republiky* [online]. Copyright © 2019 Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 23.04.2019]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/dokumentace-izs-587832.aspx>
5. *Katalogový soubor – Typová činnost složek IZS při společném zásahu: Dopravní nehoda*. In: Praha, 2009, ročník 2009, MV-96828-2/PO-2008.
6. *Katalogový soubor – Typová činnost složek IZS při společném zásahu: Zásah složek IZS u mimořádné události s velkým počtem zraněných osob*. In: . Praha, 2008, ročník 2008, MZDR-73045/2016.
7. HRDLIČKA, Michal a Vladimír KOMÁREK, ed. *Dětský autismus: přehled současných poznatků*. 2., dopl. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0686-6.
8. PREIßMANN, Christine. *Život s Aspergerovým syndromem: příběh psychoterapie*. Praha: Portál, 2010. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-688-9.
9. GILLBERG, Christopher. *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty: výchova a vzdělávání dětí s autismem*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-856-2.
10. HOWLIN, Patricia. *Autismus u dospívajících a dospělých: cesta k soběstačnosti*. Praha: Portál, 2005. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7367-041-0

11. Famous Autistic People | Autism MythBusters. | *Autism MythBusters*
[online]. Dostupné z: <http://autismmythbusters.com/general-public/famous-autistic-people/>
12. MUIR, Hezel. Einstein and Newton showed signs of autism. *New Scientist*. 2003, 2003(4), 1.
13. THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra*. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0768-9.
14. ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom: porucha sociálních vztahů a komunikace*. Praha: Portál, 2005. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-979-8.
15. GRANDIN, Temple. *Thinking in pictures: and other reports from my life with autism*. New York: Vintage Books, 1996. ISBN 0-679-77289-8.
16. LÁTALOVÁ, Klára. *Agresivita v psychiatrii*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4454-4.
17. SCHMIDTOVÁ, Jana. Lidé s autismem při MU [přednáška]. Praha: Europion Network for Psychosocial Crisis Management – Implementation, Assisting Disabled in Case of Disaster, 6. 6. 2017
18. History of the SWOT Analysis (brief) - RapidBI. *Online Training Courses, Learning Resources and Business Development Training to Train the Trainer* [online]. Copyright © 1999 [cit. 13.05.2018]. Dostupné z: <https://rapidbi.com/history-of-the-swot-analysis/>
19. Boardmaker Studio. Copyright © 2015 Mayer
20. BOARDMAKER. AKTUALITY [online]. Copyright © 2009 [cit. 08.01.2019]. Dostupné z: <https://www.alternativnikomunikace.cz/stranka-boardmaker-28>
21. Boardmaker Online. *Boardmaker Online* [online]. Copyright © 2017 Mayer [cit. 13.05.2018]. Dostupné z: <https://www.boardmakeronline.com/>
22. Případová studie – Wikipedie. [online]. [cit. 14.5.2018]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Případová_studie
23. Mapy.cz. *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?planovani-trasy&x=14.4937643&y=50.0776284&z=14&rc=9hLbIxXs6QgbRjj&rs=addr&rs>

[=firm&ri=9010284&ri=2158646&mrp=%7B%22c%22%3A111%7D&mrp=%7B%22c%22%3A111%7D&rt=&rt=](#)

24. Mapy.cz. *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?planovani-trasy&x=14.4900904&y=50.0781759&z=14&rc=9hKFvxXs-4hvpjWg&rs=pubt&rs=addr&ri=15306655&ri=11016607&mrp=%7B%22c%22%3A111%7D&mrp=%7B%22c%22%3A111%7D&rt=&rt=>
25. Podívejte se, kam a proč vyjíždějí pražské sanitky. A jak dlouho jim to trvá | iROZHLAS – spolehlivé zprávy. *iROZHLAS – spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 15.05.2018]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/podivejte-se-kam-a-proc-vyizdeji-prazske-sanitky-a-jak-dlouho-jim-to-trva_201412190630_jcibulka
26. Boardmaker Studio – práce autora
27. <http://www.auto.cz/policista-ridi-provoz-krizovatce-co-znamenaji-gesta-107202>
28. VIDEO: Škodovka a policie představily nové policejní vozy – Novinky. cz . *Novinky. cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 15.05.2018]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/153154-video-skodovka-a-policie-predstavily-nove-policejni-vozy.html>
29. Komunikační soubor pro osoby s poruchou autistického spektra. *Ministerstvo zdravotnictví České republiky* [online]. Copyright © 2010 [cit. 15.05.2018]. Dostupné z: https://www.mzcr.cz/Odbornik/obsah/komunikacni-soubor-pas_3707_3.html
30. JŮN, Hynek. *Moc, pomoc a bezmoc v sociálních službách a ve zdravotnictví*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-590-5.
31. EMERSON, Eric. *Problémové chování u lidí s mentální retardací*. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-390-1.
32. STEM School Highlands Ranch shooting - Wikipedia. [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/STEM_School_Highlands_Ranch_shooting
33. 2018 'worst year for US school shootings' - BBC News. *BBC - Homepage* [online]. Copyright © 2019 BBC. [cit. 14.05.2019]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/business-46507514>
34. Mladá žena zavraždila studenta – chránil spolužačku — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 14.05.2019]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1013782-mlada-zena-zavrazdila-studenta-chranil-spoluzacku>

10 SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - Schéma členění místa zásahu u mimořádné události s velkým počtem zraněných osob	20	
Obrázek 2 - Snadné užití Boardmaker ve školách	41	
Obrázek 3 - Boardmaker pro každého	42	
Obrázek 4 - Úvodní hláška Boardmaker Studio	43	
Obrázek 5 - Panel s aplikacemi	43	
Obrázek 6 - Dojezd HZS	53	
Obrázek 7 - Dojezd PČR	53	
Obrázek 8 - Dojezd ZZS	54	
Obrázek 9 - Piktogram policista	Obrázek 10 - Fotografie policista	57
Obrázek 11 - Piktogram policie	Obrázek 12 - Fotografie policie	58
Obrázek 13 - Průkaz PAS	59	

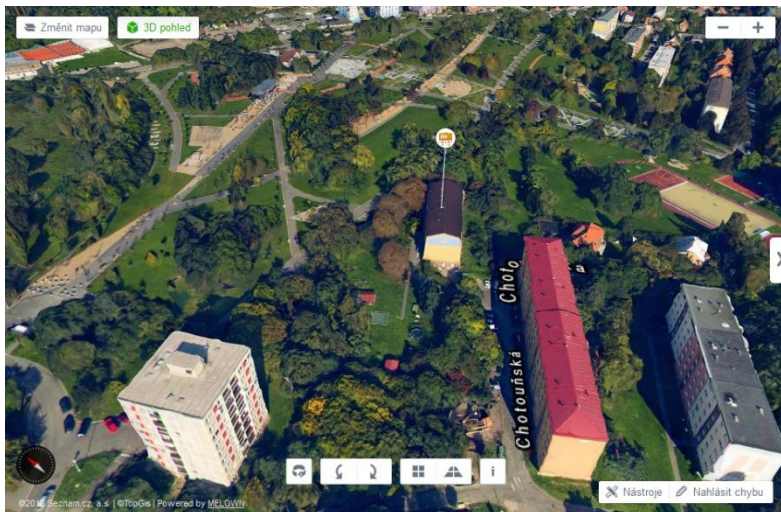
11 SEZNAMU POUŽITÝCH TABULEK

Tabulka 1 - Přehled typových činností.....	17
Tabulka 2 - SWOT analýza evakuačního plánu	49

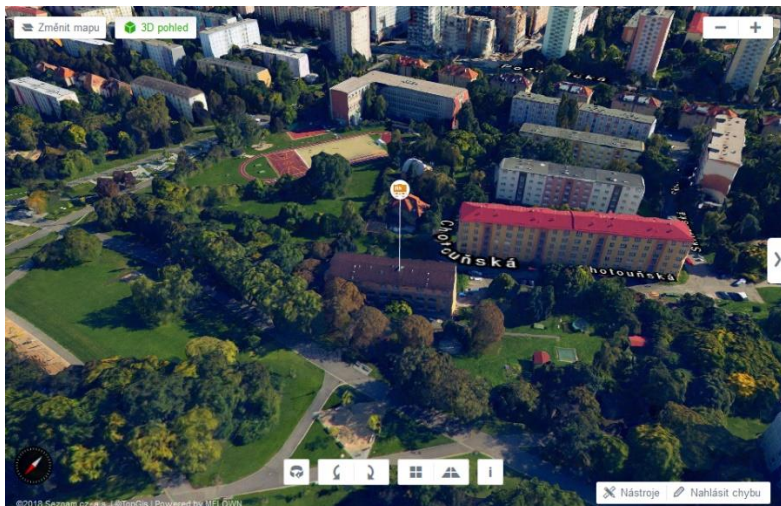
12 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 - Topografická data	1
Příloha 2 - Piktogramy pro osoby s PAS.....	4

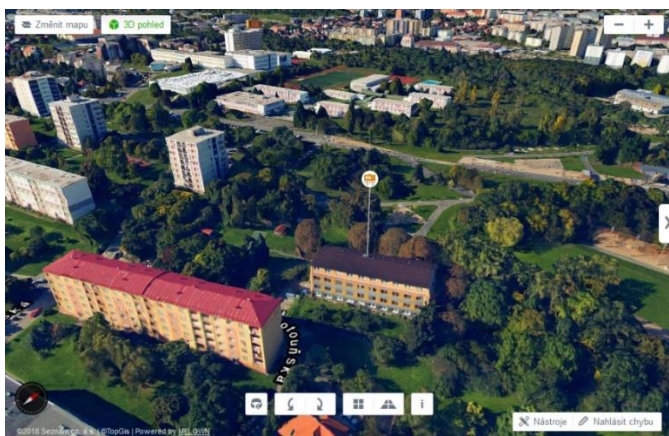
Příloha 1 - Topografická data

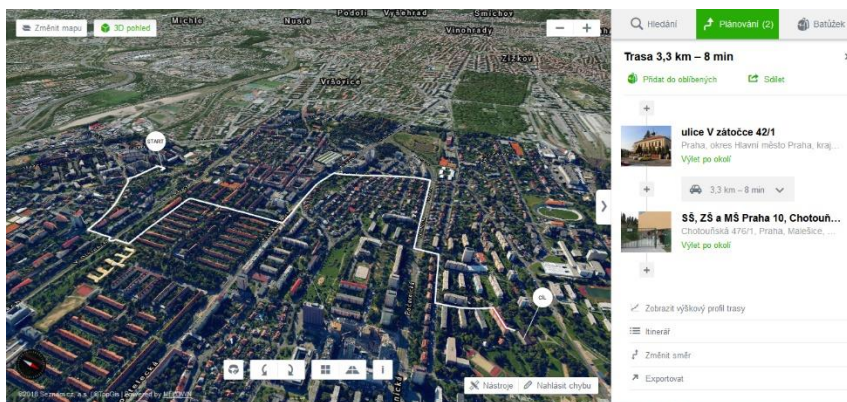
3D pohled na budovu školy ze strany

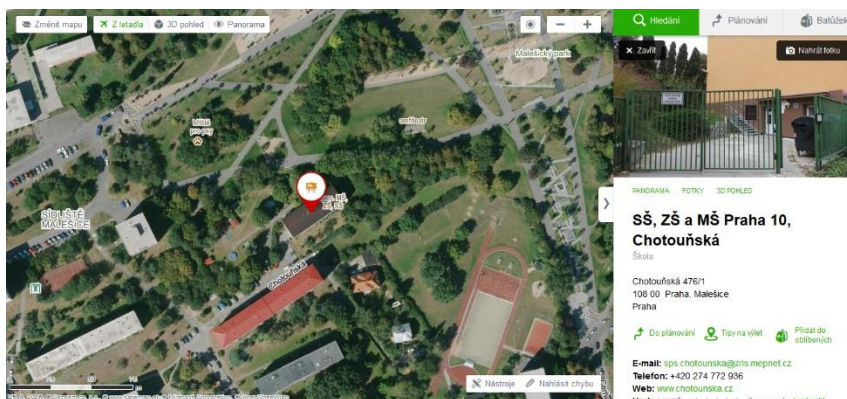
3D pohled na budovu školy zepředu

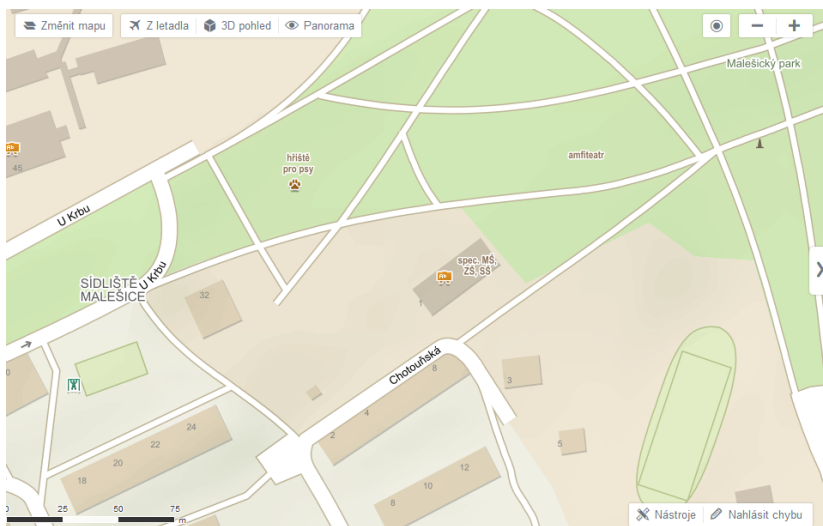
3D pohled na budovu školy zezadu

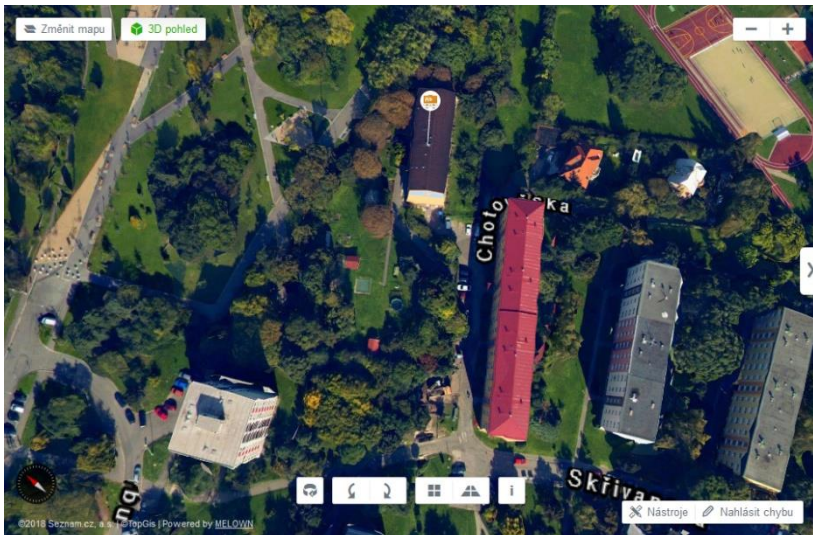
3D pohled dojezd Policie ČR

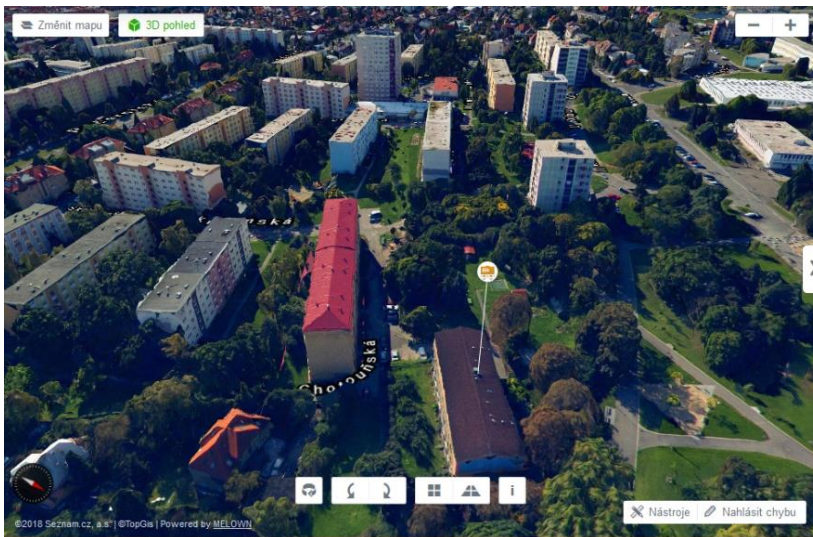
Letecký snímek

Schématický snímek

Příjezdová cesta 1. pohled

Příjezdová cesta 2. pohled

Příloha 2 - Piktogramy pro osoby s PAS

Pomoc

Hasič

Hasiči

Oheň

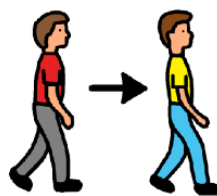
Stůj

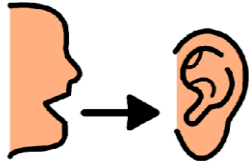
Jdi

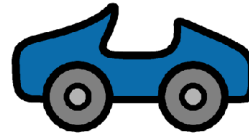
Zůstaň

Následuj

Poslouchej

Pojedeme

Policie

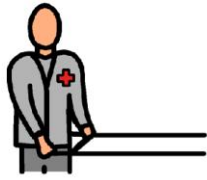
Policista

Nehoda

Záchranka

Záchranář

Nemocnice

Bolest

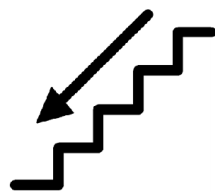
Ven

Tady

Do

Dolů

To